

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2005

Hana Kuchařová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

Bakalářský studijní program: *Předškolní a mimoškolní pedagogiky*

Studijní obor: *Speciální pedagogika pro učitele MŠ a vychovatele*

**NĚKTERÉ VYBRANÉ PORUCHY CHOVÁNÍ CHLAPCŮ VE VĚKU
15 – 18 LET NA STŘEDNÍM ODBORNÉM UČILIŠTI**

Autor:

*Hana Kuchařová
Česká 626/483
434 01 Most*

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: *Mgr. Květuše Sluková*

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
67	0	16	14	14	4 + 1CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce

V Mostě dne: 1. 4. 2005

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Autor:

Hana Kuchařová

Podpis:

---

vlastnoruční podpis

Adresa:

*Česká 626/483
434 01 Most*

Datum: 1. 4. 2005

NĚKTERÉ VYBRANÉ PORUCHY CHOVÁNÍ CHLAPCŮ VE VĚKU - 18 LET NA STŘEDNÍM ODBORNÉM UČILIŠTI

**Certain Behavioral Disorders in Boys Aged 15-18 Attending a
Vocational School**

Hana Kuchařová

2005

Vedoucí BP: Mgr. Kětuše Sluková

Anotace

Bakalářská práce je postavena na dvou základních částech, a to na studiu literatury, sběru informací k tématu a na realizaci výzkumu.

V teoretické části jsem se věnovala klasifikaci poruch chování dětí a mládeže s negativními jevy a následnou minimalizací. Smyslem této části je nastínit teoretickou a koncepční představu o problematice chování mládeže, která se v současné době stává stále více závažným problémem nejen ve školství. Stručně jsou zachyceny také formy preventivní péče. Potřebné informace jsem čerpala ze studia odborné literatury a z vlastní praxe.

Základem praktické části je výzkum, který jsem realizovala pro účely bakalářské práce pomocí dotazníku zaměřeného na oblast návykových jevů, chování, rodiny, vztahů mezi vrstevníky a preventivní péče. Cílem je výskyt nejčastějších poruch chování a čím jsou způsobené. Dále míra informovanosti preventivní péče a její využití.

Annottation

The Bachelor's thesis is based on two basic parts, i.e. literature studying, collection of information connected with the theme and research execution.

In the theoretic part I have addressed the questions of behaviour disorders classification regarding children and youth with negative phenomena and subsequent minimization. The sense of this part is to outline theoretic and conceptual idea of the youth behaviour problems that at present become more and more a major problem not only at schools. Forms of preventive care have briefly been covered as well. I obtained necessary information by studying professional literature and from my own experience.

The basis of the practical part is the research I executed for the purposes of the Bachelor's thesis by means of a questionnaire aimed at the area of the habit-forming phenomena, behaviour, family, relations among contemporaries, and preventive care. The aim is to find the incidence of the most frequent behaviour disorders and their causes. In addition it concerns the rate of an acquaintance with the preventive care and its utilization.

Obsah	
1 Úvod	7
2 Teoretické zpracování	8
2.1 Definice poruch chování	8
2.1.1 Vymezení pojmu poruch chování	8
2.1.2 Charakteristika dítěte s poruchou chování	10
2.1.3 Charakteristika věku chlapců od 15-18 let	11
2.1.4 Klasifikace poruch chování	12
2.2 Agrese a agresivita	18
2.2.1 Vybrané agresivní poruchy chování	19
2.2.2 Neagresivní poruchy chování	20
2.2.3 Abúzus alkoholových a nealkoholových látek	22
2.3 Minimalizace poruch chování	25
2.3.1 Preventivní péče v mosteckém okrese	27
3 Praktická část	31
3.1 Cíl praktické části	31
3.2 Popis zkoumaného vzorku	31
3.3 Průběh průzkumu	35
3.4 Použité metody	37
3.5 Stanovení předpokladů	39
3.6 Výsledky a jejich interpretace	40
3.7 Shrnutí výsledků praktické části	58
4 Závěr	60
5 Návrh opatření	61
6 Seznam použitých zdrojů	62
7 Seznam příloh	63
8 Přílohy	

Úvod

Mládež tvoří početnou věkovou skupinu, která zaujímá ve společnosti určité specifické postavení. Je sociální skupinou charakterizovanou přechodem mezi dětstvím a dospělostí a vyznačují se přípravou na plnění funkcí v životě společnosti.

Někteří jedinci však vykazují znaky narušeného vztahu ke společnosti, vzdělání, materiálním, kulturním, konzumním, kreativním, duchovním a jiným hodnotám. Projevují se u nich větší či menší zvláštnosti, odchylky nebo poruchy v chování. V praxi bývají označováni jako jedinci „problémoví“ a jsou svým způsobem pro své okolí „vyjímeční“. V čem spočívá jejich „problém“? Jací jsou? Co dělají tak odlišného, zvláštního, že ostatní posuzují jejich chování jako problémové, nevyhovující?

Je to mládež, která vyžaduje ve výchově a vzdělávání zvláštní péči. Nesplňuje totiž věku přiměřené sociální očekávání. Odlišnost spočívá v poruše osobnosti takového rozsahu, že dochází k poruše chování sebepřeceňováním, přehnaným sebevědomím, excentricitou a objevují se nedostatky v normální emocionalitě. Mládež s negativními jevy v chování vytváří různě obtížné výchovně vzdělávací situace. Výchovně vzdělávací proces u nich probíhá za ztížených podmínek.

Výrazným negativním znakem současné postmoderní společnosti je rozšíření sociálně patologických jevů, od drobných problémů v chování přes závažnější delikty až po delikvenci, kriminalitu, toxikomanii či gamblerství.

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku vybraných poruch chování a preventivní péči o mládež s negativními jevy v chování zejména na středním odborném učilišti v Mostě, kde se daný problém hojně vyskytuje.

Cílem této práce je nastínit teoretickou představu nejvyskytovanějších se poruchách chování na středních odborných učilištích a také formy a metody prevence především v Mosteckem okrese. Cílem praktické části je zjistit výskyt nejčastějších poruch chování a jejich etiologií, do jaké míry jsou děti a mládež informováni o preventivní péči a zda by ji uměly využít.

2. Teoretické zpracování problému

2.1 Definice poruch chování

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen nebo ochoten respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, eventuálně úrovni rozumových schopností. Jde o chování, které v různé míře, opakovaně a dlouhodobě narušuje sociální resp. právní normy. (Vágnerová, 2000, s. 68)

Vzhledem ke změnám, které nastaly v posledních letech, v důsledku vzrůstající kriminality mládeže, s novými sociálně negativními jevy, které vypluly na povrch, a na které naše společnost nebyla připravena, zvýšil se zájem odborníků i veřejnosti o problematiku poruch chování.

2.1.1 Vymezení pojmu poruch chování

Poruchami chování se zabývá obor zvaný etopedie – je součástí speciální pedagogiky. Řeší prevenci a možnosti nápravy poruch chování. Problematika poruch chování je poměrně široká a svými příčinami vzniku, průběhem, projevy i léčbou či nápravou zasahují do více vědních oblastí. Nejedná se pouze o otázky týkající se pedagogiky, ale i psychologie, sociologie, kriminologie, sociální práce, obory právní a další. Proto se setkáváme s velkým množstvím pojmů, které naše veřejnost nemusí znát. Navíc také mezi odborníky nevládne jednotné užívání určitých kategorií. Obecně se pod pojmem poruchy chování obvykle rozumí negativní odchylky v chování některých osob od normy, kterou je to, co jako běžné hodnotí a očekává od respektování norem jiná majoritní společnost.

„V psychologickém slovníku se nabízí vysvětlení: Dle MKN-10 jde o skupinu poruch, které se projevují opakujícím se a trvalým obrazem disociálního, agresivního a vzdorovitého chování.“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 426)

Dále zde jsou zpracovány kategorie: porucha chování a emocí, porucha chování depresivní, porucha chování hyperkinetická, porucha chování nesocializovaná a socializovaná, porucha chování ve vztahu k rodině a další.

„Pavel Klíma charakterizuje poruchy chování jako projevy jedince, jimiž se vymyká z přiměřeného chování dané věkové a sociokulturní skupiny. Jde o takové projevy obtížné vychovatelnosti, které jsou zapříčiněny sociální či

výchovnou narušeností nebo výchovnou zanedbaností. Kromě uvedených problematických vlivů prostředí a výchovy lze zaznamenat rovněž specifické psychiatrické příčiny a někdy též kombinace obou oblastí.“(Pipeková, 1998, s. 191)

„Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy dítě není schopné respektovat běžné normy v chování na úrovni jeho věku, eventuálně úrovně rozumových schopností.“(Vágnerová, 1997, s. 274)

„Kuja a Floder (1989) shodně s Vocilkou (1995) charakterizují poruchy chování jako projev narušeného vztahu k výchově především u sociálně (mravně) narušené mládeže, ale i u dalších kategorií postižených jedinců.“(Pipeková, 1998, s. 191)

Poruchové chování je ovlivněno mnoha faktory.

➤ Jednak biologickými:

- oslabením či poruchou CNS, většinou na základě prenatálního nebo perinatálního poškození

(například LMD hyperaktivní syndrom)

- genetickou dispozicí k disharmonickému vývoji

➤ A jednak sociálními:

- výchovou
- sociálním a kulturním prostředím státu – města – sídliště – školy – rodiny.

Vlivem nevhodného či nepodnětného rodinného prostředí může dojít k rozvoji a fixaci nežádoucích způsobů chování. V některých sociokulturních skupinách (asociální party, etnické minority) jsou platné odlišné sociální normy, které jsou však v rozporu s normami většinové společnosti. Ta jejich dodržování vnímá jako poruchové chování.

Shrneme-li tyto poznatky, můžeme konstatovat, že původ poruch chování bývá většinou ve zvláštní nepříznivé souhře osobnostních rysů dítěte a výchovných vlivů v jeho prostředí. Pod pojem poruch chování se zahrnují různé odlišnosti v chování počínaje zlozvyky, neposlušností, vzdorem, přes lhaní, krádeže, záškoláctví a konče toxikomanií, delikvencí.

2.1.2 Charakteristika dítěte s poruchou chování

Dítě s poruchou chování je ve školní praxi často označováno jako žák neukázněný, nezvladatelný, žák se sníženou známkou chování. V odborné literatuře i ve směrnících se užívají též názvy „dítě obtížně vychovatelné, sociálně či mravně narušené, problémové“.

Chování takového jedince začíná drobnými, častými projevy nekázně (neposlušnost, lež, rušení při vyučování, nedbalost v plnění povinností) přes iniciativu v konfliktech, závažné přestupky proti školnímu řádu až po nejzávažnější projevy, jako jsou záškoláctví, krádeže, toxikomanie, agresivní projevy apod.

Dále sem můžeme zařadit děti se specifickými poruchami psychiatrickými, které se mnohdy projevují jako celková školní nepřizpůsobivost, případně o děti s výraznými potížemi v některé oblasti poruch neurotických.

Nebezpečí těchto „postižení“ je kromě zásadního významu pro osobnost nositele v tom, že je často vystaven represi a odmítnutí z nepochopení nejširšího okolí a z neznalosti věci, učitelů i rodičů, kteří by měli stát jednoznačně „na straně dítěte“. Touto neznalostí a nezřídka i neochotou se něčím komplikovaným zabývat, se stav, v němž se postižený nachází, upevňuje a prohlubuje.

Ve škole působí tito žáci svými projevy mnohdy takové potíže, že upoutají většinu pozornosti pedagoga na sebe a ztěžují tak jeho působení na ostatní žáky.

2.1.3 Charakteristika věkového období od 15 – 18 let u chlapců

Období dospívání - puberta je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Puberta představuje nejdynamičtější, komplexní proměnu v životě jedince, která nějakým způsobem modifikuje všechny složky osobnosti. V době dospívání dochází k mnoha změnám, které zvyšují pocit nejistoty dospívajícího. Významným projevem puberty je tělesná změna. Tělové schéma je již od raného věku důležitou součástí vlastní identity a jakákoliv změna v této oblasti je subjektivně citlivě prožívána. Tělesná změna v období dospívání má subjektivně různý význam, daný představou o atraktivitě dospělejšího zevnějšku, psychickou vyspělostí jedince a sociálními reakcemi, které tuto změnu doprovázejí. Tělové schéma je sociálním reprezentantem vlastní identity. (Vágnerová, 1999, s. 237)

U chlapců je ze sociálního hlediska významný především růst a posléze rozvoj svalů. Tělesná proměna chlapců se na první pohled jeví jenom jako růst a zesílení, tj. změna kvantity. Větší problém u chlapců bývá zpomalení tělesného dospívání. Brzy dospívající chlapci bývají populární, sebejistí a častěji zaujímají vedoucí roli. Malý, slabý a tělesně nevyspělý chlapec naopak mívá nízký sociální status. Subjektivní význam zevnějšku v pubertě vzrůstá. Projevuje se nejen větší pozorností k vlastnímu tělu, ale i k oblečení. Tělesná atraktivita má svou sociální hodnotu. Průměrný pubescent se ve zvýšené míře zabývá sám sebou. Změna chápání vlastní identity souvisí s rozvojem poznávacích procesů. Pubertální období uzavírá důležitý sociální mezník. Je to ukončení povinné školní docházky a volba dalších vzdělávacích variant, která už není povinná a funguje jako předstupeň určité profesní role. Tento přestup je druhou fází dlouhého časového úseku dospívání. Je jím období adolescence. Trvá přibližně od patnácti do dvaceti let, s určitou individuální variabilitou zejména v oblasti psychické a sociální. (Vágnerová, 1999, s. 239)

Vstup do fáze adolescence je biologicky ohraničen pohlavním dozráváním. Adolescent dosahuje plnoletosti, která není chápána jen jako právní charakteristika, ale zároveň jako mezník dospělosti. Adolescence je obdobím, v němž jedinec pokračuje ve vytváření své identity. V tomto věku se projevuje tendence k akceptování prožitků i vnějších projevů chování. Je to dáno jednak značnou energetickou rezervou, ale i dynamikou změn. Adolescenti preferují

intenzivní prožitky. Mají rádi hlučnou hudbu, rychlou jízdu, dobývání vysokých vrcholů a potápění se do velkých hloubek. Cílem je dosáhnout nějakého maxima. Usilují o absolutní řešení, například v citovém vztahu i morálním hodnocení. Mají potřebu neodkladného uspokojení. Přechodné období, kterým adolescence je, má za úkol poskytnout jedinci čas a možnost, aby dosáhl předpokladů stát se dospělým ve všech oblastech, v nichž to současná společnost vyžaduje. (Vágnerová, 1999, s. 295, 298)

2.1.4 Klasifikace poruch chování

A. Poruchy chování podle stupně společenské závažnosti

S touto klasifikací se setkáváme v literatuře a praxi nejčastěji. Má u nás nejstarší tradici.

1) **Disociální chování** – tj. nespolečenské, nepřiměřené. Jde o poruchy časově omezené charakteristické pro určitá věková období (nástup do školy puberta) nebo jsou původním projevem nějakého postižení (například LMD, neuróza a podobně)

Tyto poruchy nevznikají na patologickém základě, nemají sociální nebezpečnost. Obvykle je viděno ve školní a rodinné výchově. Jedná se o zlozvyky, neposlušnost, nekázeň, vzdorovitost a negativismus, přestupky proti školnímu řádu, lži a jiná drobná porušení normy.

Tento způsob chování lze zvládnout vhodnými výchovnými přístupy, popřípadě za pomoci ambulantní odborné péče.

2) **Asociální chování** – je v rozporu se společenskou morálkou. Vzhledem k nedostatečnému nebo dokonce chybějícímu sociálnímu citění jedinců, kteří takto jednají se výrazně odlišuje od společenského průměru. Svým jednáním porušují společenské normy, normy morálky dané společností, ale ještě nepřekračují právní předpisy. Jedinci, kteří takto jednají škodí především vždy sami sobě (například záškoláctví, alkoholismus, toxikomanie).

Projevy mají setrvalý charakter s častou frekvencí, a vesměs bývá patrný vzestupný trend tohoto chování. K základním projevům patří útoky, které jsou krátkodobé, bývají vyvolány prudkým citovým pohnutím, impulsem, pocitem

křivdy, dále toulky, které mají dlouhodobější charakter, záškoláctví, méně se setkáváme se sebepoškozováním, jehož nejtěžším projevem je sebevražednost, patří sem však i tabakismus, alkoholismus, toxikomanie. Mezi asociální chování se v posledních letech počítá také gamblerství.

Náprava tohoto druhu chování není jednoduchá. Vyžaduje již odbornou pomoc, v podobě poradenské péče se speciálně pedagogickým přístupem, popřípadě ústavní péče, eventuelně péče v psychiatrických léčebnách nebo terapeutických komunitách. (Pípeková, 1998, s.152)

3) Antisociální chování – zahrnuje všechno protispolečenské jednání bez ohledu na věk, původ a intenzitu činu. Takové chování má obvykle podobu příležitostného porušení právních či obyčejných norem a je považováno za nežádoucí. Svými dopady ohrožuje nejen jedince, ale i společnost. Napadá nejvyšší hodnoty, včetně lidského života. Jedinec s antisociálním chováním nerespektuje společenské normy, jejich překračování prožívá pozitivně a za účelem svého prospěchu. Vyznačuje se nejvyšším stupněm efektivity, je v rozporu se zákony a následkem toho může dojít k trestnímu postihu (jedná-li se o jedince mladistvého, dítě nelze stíhat). Patří sem delikvence mladistvích, agresivní a destruktivní činnost, krádeže a loupeže, organizovaný zločin, terorismus, také sexuální deviace a mravnostní delikty.

Jeho převedení na správnou cestu představuje velmi namáhavou nápravnou péči v důsledku fixace poruch a velkou pravděpodobností recidivy. Úspěšné řešení je již záležitostí soudního řešení s represivními opatřeními (výchovný ústav, věznice) a může vyžadovat i péči psychiatrickou. V těchto případech je tedy nutné komplexní působení na osobnost defektního jedince. (Pípeková, 1998, s.154)

B. Poruchy chování z hlediska věku

V souvislosti s věkem můžeme rozlišovat poruchy na ty, které jsou pro určitý věk typické, a na poruchy vyskytující se ve všech nebo více věkových obdobích. V různých ontogenetických fázích mají tyto poruchy určitá specifika. Velmi často jsou uváděny a probíhají společně s uvedenými poruchami chování dle stupně společenské závažnosti, neboť zde existuje určitá návaznost.

„Dítě se v průběhu vývoje učí diferencovat žádoucí a nežádoucí chování i vhodnost chování ve vztahu k určité situaci. Z počátku ho korigují rodiče. Později je dítě schopné regulovat své chování samo, i když ho právě nikdo nekontroluje. Schopnost dodržovat normy je spojena s rozvojem psychických kompetencí. Dítě musí být natolik rozumově vyspělé, aby bylo schopné chápat význam a podstatu norem chování. Zároveň je nutná určitá úroveň autoregulace.

V rámci **předškolní úrovně** dochází k nepřesnostem v hodnocení reality. Tyto projevy někdy působí jako lež, ale jde o nepřesné odlišení skutečnosti a fantazijní produkce, kterou dítě považuje za reálnou. Ze stejného důvodu některé děti ještě jednoznačně nerespektují tabu osobního vlastnictví a vezmou si někdy něco, co jim nepatří. Jde zatím spíše o nezralost.

Ve **středním školním věku** vzrůstá význam skupiny vrstevníků jako normativní skupiny. Třída má nyní značnou autoritu a dítě zde potřebuje získat dobrou pozici. Skupina dětí už dovede jednat jako celek, a odlišné či méně kompetentní dítě se stává terčem projevů odmítavého postoje, to je důvodem, proč se objevuje šikana, případně i další skupinové prohřešky proti sociálním normám.

V **období dospívání** začíná jedinec uvažovat o dosud neexistujících možnostech, neakceptuje všechno, co mu dospělí předkládají. Odráží se v pubertálním negativismu, který vyjadřuje potřebu dítěte uplatnit vlastní názor. Tím se mění jeho vztah k autoritě. Přestává uznávat autoritu dospělých a hodnotí člověka na základě jeho reálných schopností a vlastností. Vyžaduje upřímnost a otevřenost, ale zároveň je přecitlivělý na jakékoli připomínky, protože je nejistý.

V praxi se tato tendence projeví různým způsobem. Obecně slábne vliv rodiny na dospívající děti a na vznik nežádoucího chování má prvořadý vliv vrstevnická skupina, která má jiné, často obecně nepřijatelné normy. V dospívání se zvyšuje riziko experimentování v oblasti chování, které překračuje běžné sociální normy. Dospívající se mohou začít chovat zcela bez zábran. Rodiče pro ně nepředstavují autoritu, a ani škola nemá žádný mocenský prostředek, aby mohla jejich chování ovlivnit. Mnohdy začíná jít o přestupky, které mají charakter kriminálního chování (například o krádeže, vloupání, přepadání a podobně).

Ve fázi **adolescence** se dospívající stále víc osamostatňuje a získává všechna práva dospělých (i když nemá zdaleka všechny jejich povinnosti). Rozvoj

možností a schopností je v této době rychlý, a tak není divu, že mladistvý má pocit, že může všeho snadno a bez odkladu dosáhnout. Nechce se mu čekat. Pak se může účastnit podivných obchodů, pašování, podvodů, ale také násilností a rizikových zábav. Vzhledem k tomu, že pro své zájmy potřebují hodně peněz najednou a nemají trpělivost čekat, až je vydělají jsou leckdy ochotni překročit normy nejen sociální, ale i právní.

Rozvíjení vlastní identity může být za určitých okolností velmi těžké. Jedinec potřebuje získat sebeúctu, potřebuje si potvrdit svoje kompetence a mnohdy toho není možné dosáhnout sociálně přijatelnými aktivitami. Pak se tak děje činnostmi nežádoucí, v nevhodné společnosti, protože lepší varianta není dostupná.“ (Vágnerová, 1997, s. 277 – 279)

C. Poruchy chování podle převládající složky osobnosti

„Klasifikace problémových jedinců s poruchami chování podle převládající složky osobnosti:

- osoby neurotické
- osoby psychopatické
- osoby sociálně nepřizpůsobivé
- osoby se sníženými rozumovými schopnostmi.“ (Vocilka, 1994, s. 18)

„V souvislosti s těmito poruchami hovoříme nejčastěji o mládeži a dospělých nežli o dětech, protože osobnost dítěte není ještě zcela dotvořena.

Pro neurotické osoby je typickým znakem špatné sebeovládání, které zapříčiňuje často nepřiměřené reakce v rozličných situacích, jež vyžadují okamžité jednání. Jedinec je citlivý na zvýšenou zátěž, je v neustálém vypětí, nedokáže se uvolnit, je labilní v důsledku neuspokojování svých základních potřeb. Příčinou bývá například rozvrácená rodina, negativní vliv prostředí.

U osob psychopatických se předpokládá vrozená, biologická dispozice. Typickými znaky pro ně je neadekvátní chování, nepřizpůsobivost, špatné navazování kontaktů s okolím. Své problémy řeší zpravidla agresivitou, úteký a přecitlivělým chováním.

Kategorií osob sociálně nepřizpůsobivých se myslí především mládež se sociálně patologickým jednáním, do které spadají jedinci závislí na alkoholu,

toxikomani, propuštění ze školských zařízení z důvodu péče ve výchovných zařízeních. Tento stav však nemusí být trvalý, a proto je určitá naděje na resocializaci.

Osoby se sníženými rozumovými schopnostmi mají často vzdělávací a výchovné potíže v důsledku snížené inteligence nebo přímo mentální retardace, které se mohou stát příčinou kriminality u dětí a mládeže. Do etopedických zařízení však dochází jen taci jedinci, kteří jsou si plně vědomi důsledků svých činů a dokáží rozumově posoudit správnost či nesprávnost svého jednání. Jedná se o osoby v pásmu lehké mentální retardace, které jsou vzdělavatelné v rámci upravených vzdělávacích programů pro žáky zvláštní školy, praktické školy nebo odborného učiliště. Ti, kteří nedokáží posoudit důsledky svého jednání, nebo jsou částečně či beze zbytku zbaveni svéprávnosti, nespádají do péče etopedických zařízení. Jedinci se sníženými rozumovými schopnostmi jsou snadno ovlivnitelní, nemyslí do budoucna, chybí jim náhled na své jednání a v důsledku toho se stávají často i oběťmi trestných činů, nebo jsou k provádění těchto činů naváděni a zneužíváni.“ (Pipeková, 1998, s. 196, 197)

D. Poruchy chování u dětí se syndromem lehké mozkové dysfunkce

S diagnózou lehké mozkové dysfunkce (LMD) se v naší praxi setkáváme velice často. „V dětských výchovných ústavech tvoří jedinci s diagnostikovaným organickým postižením mozku třetinu svěřenců. Přirozeně, že sama lehká mozková dysfunkce není důvodem k tomuto umístění, avšak zvláštnosti v chování těchto jedinců, pokud jim není věnována náležitá pozornost, mohou sekundárně nabýt podoby asociálního nebo antisociálního jednání.“ (Train, 1997, s. 43)

Z hlediska specifikace se rozdělují formy syndromu LMD na hypoaktivní a hyperaktivní.

Jedinci se syndromem LMD hypoaktivního typu působí lenivým až ospalým dojmem, jsou pomalí při provádění kognitivních operací, mají obtíže při navazování sociálních vztahů. Ve školním prostředí se u nich projevují úzkostné rysy. Takové děti bývají ostýchavé a nesmělé.

Jedinci se syndromem LMD typu hyperaktivního bývají již od raného věku neklidní a impulsivní. Za příznaky mohou být považovány snížené výkony

ve škole, agresivita, problémy při navazování kontaktů s vrstevníky, nesnášenlivost, neschopnost podřídit se autoritě a obecně uznávaným pravidlům, agresivní řešení interpersonálních problémů.

Projevy dětí s diagnózou lehké mozkové dysfunkce jsou zpravidla poruchy motoriky, poruchy myšlení, chování a poškození percepce. Charakteristickým znakem pro ně je psychomotorický neklid, impulsivní jednání a neobratnost. V jejich důsledku se pak dostává dítě do vážných potíží ve škole i v rodině. Není schopno vyhovět požadavkům školy pro své problémy se soustředit celou vyučovací hodinu. Brzy se unaví a potom mohou být jeho reakce v celkem běžných situacích překvapivě neadekvátní, až agresivní. Dítě s touto diagnózou si opravdu velmi těžce hledá přátele. Neumí si s nimi pro své nevyzpytatelné reakce, krátké soustředění hrát a ostatní děti to unavuje a popuzuje zároveň. Proto je velmi důležité pomoci mu najít vhodnou zájmovou činnost, ve které by alespoň trochu vynikalo. Zapojí se do nového kolektivu a začne se měnit k lepšímu i jeho vztah k ostatním, bude-li se mu tam líbit.

Dětem s LMD bývá často upírán tělesný kontakt, který přitom potřebují snad ještě ve větší míře, než děti bez obdobných potíží. Takové děti se pak cítí odstrkované, přehlížené a může se stát, že problém sblížení se stane nepřekonatelným. Je zapotřebí si uvědomit, že potřebují ohromné množství lásky, pochopení a hlavně pocit jistoty a bezpečí.

Z výše uvedeného je patrné, že takto handicapovaní jedinci inklinují častěji k poruchám chování. Pro úplnou nebo alespoň částečnou kompenzaci je velice důležitá včasná diagnóza. Děti, kterým byla diagnostikována LMD potřebují speciální přístup, náročnější výchovné úsilí a hlavně trpělivost.

Velice smutné je, že tyto děti mohou končit v dětských domovech se školou či jiných nevhodně zvolených zařízeních kvůli špatné diagnostice, nebo když jim není většinou věnována patřičná péče.

2.2 Agrese a Agresivita

Některé děti vyrůstající bez mateřské a otcovské lásky ať už v ústavech nebo vlastních rodinách se domáhají svého práva na lásku právě agresivním chováním vůči svým chladným a nechápavým vychovatelům. Jiné si nacházejí uspokojení v tom, že druhým dětem ubližují, snaží se je ovládnout. Jsou i tací, kteří trápí zvířata nebo zcela nesmyslně kazí to, co druhým dělá radost. (Matějček, Dytrych, 1997, s. 47, 48)

V běžné praxi rozlišujeme dva pojmy:

„Agresi“ – jakožto určitý akt, určité chování, projev člověka v určité situaci. Agrese je útočné jednání vůči druhé osobě, tendence zničit nebo poškodit nějaký objekt“

„Agresivitu“ – jako trvalou vlastnost kterou každý v nějaké míře má, a která je v pozadí za oním agresivním chováním. Agresivita je tendence k útočnému či nepřátelskému jednání vůči druhé bytosti, kolektivu, instituci apod. nebo vůči sobě samému. Zahrnuje značnou šíři projevů od symbolických řečových forem až po fyzické napadení. (Matějček, Dytrych, 1997, s. 45)

Nelze přehlédnout fakt, že násilí v dnešní společnosti stále více přibývá. Příčin je mnoho:

- rodiče špatně, povolně a nesmyslně vychovávají své děti
- akční filmy, televizní násilí, propagace zločinu
- počítačové hry
- agresivní hračky (např. dětské pistole, samopaly)

Výchovu, kulturní pozadí a vliv televize samozřejmě podceňovat nemůžeme, přesto se mohou příčiny hledat i v základních psychických mechanismech. Jako je:

- nedostatek aktivity, tělesné práce a pohybu
- frustrace
- psychická deprivace

- dědičná dispozice
- poškození mozku (úrazy hlavy)

2.2.1 Vybrané agresivní poruchy chování

„Agresivní chování je označeno jako násilné porušování a omezování práv ostatních, z tohoto hlediska je lze považovat za závažnější. Jde například o přepadení, týrání a vandalismus. Ovšem mezi agresivním a neagresivním chováním není přesná hranice, mohou se různým způsobem kombinovat.“(Vágnerová, 1996, s. 42)

Vandalismus

Ten je spojen s ničením cizího majetku a je typický pro partu, cílem je buď něco zničit, nebo jen vybit prostřednictvím ničení předmětu svou agresi. Provádí jej jedinec, část či celá parta. Vandalismus se pro partu stává normativním chováním, které je od členů požadováno. Ničení se však může stát také prostředníkem k dosažení jiného cíle například získání peněz, předmětů, drog.

Týrání

O týrání hovoříme spíše ve vztahu rodiče, vychovatel – dítě. Existuje mnoho zátěžových charakterů, kde se dřívější v dětství prožitá negativní zkušenost projeví. Dítě v dětství týrané se v období dospívání může stát agresorem, tj. tím, který šikanuje, terorizuje, ponižuje.

Šikana

Šikana je zvláštní případ agrese. „Za šikanu se považuje záměrné a nevyprovokované užití síly jedním dítětem nebo jejich skupinou s cílem opakovaně působit bolest nebo tíseň jinému dítěti. Do rámce šikany spadá bití, tahání oběti, rozšiřování pomluv, provokování, ohrožování, vydírání a oloupení. Šikana oběti poškozuje psychologicky i sociálně. Oběti pravidelné šikany postrádají sebedůvěru, mají nižší sebeúctu, méně blízkých přátel, porušena bývá jejich schopnost soustředění. V dospělosti jsou oběti šikany náchylnější ke stavům úzkosti, deprese a osamělosti.

Šikanující dítě se naučí, jak lze zneužitím síly ovládat jiné lidi. Šikanující chování se stane součástí jejich sociálně psychologické výbavy, často zřejmě antisociálního chování.“(Koukolík, Drtilová, 1996,s. 210)

Obrana proti agresivnímu chování je nesnadná. U dětí je důležité umožnit jim co nejvíce vlastní aktivity, pohybu, tvořivosti, podnikání, zábavy, kterou si samy vymýšlejí, sportu, ale takového, kde hlavní věcí je pohybové uvolnění a radost z výkonu, nikoli soutěž a vydařené úspěchy. Nejúčinnější prevencí agresivity je výchova, která soustavně podporuje v dětech tendenci ke spolupráci a k věcnému, neagresivnímu řešení problémů a těžkostí. Rodiče, kteří se sami vztekají, praští s náradím, když se jim něco nepovede, zlobí se na věci, které jim překáží, a nadávají na lidi, na poměry, na celý svět, když si sami přivodí nějaký nezdár, jsou špatným příkladem pro své děti. Naopak dobrými instruktory jsou ti kdo se sami dovedou ovládat. Vedení k disciplíně a sebeovládání dítěte je úspěšné prakticky jen tehdy, dochází-li k němu v jistotě vřelých vzájemných citových vztahů. (Matějček, Dytrych, 1997, s. 55)

2.2.2 Neagresivní poruchy chování

U neagresivních poruch chování sice dochází k porušování sociálních norem, ale nejsou spojeny s agresivitou. (Vágnerová, 1996, s. 42)

Krádeže

„Závažnější jsou plánované a předem promyšlené krádeže, které se vyskytují až ve starším školním věku. Mohou být prováděny v partě i samostatně. Jejich prognóza je tím nepříznivější, čím je mladší dítě, které se takto chová. Mnohdy je tento typ krádeží spojen s dalšími variantami poruchového chování (např. toulání, fetování, patologické hráčství, alkoholismus apod.).

Krádeže, které jsou prováděny organizovaně v partě mladistvých dosti často přecházejí v delikventní činnost, která je spojena s takovými sociálními důsledky, jež podstatně ovlivňují další adaptaci takového jedince (např. umístění v nápravných zařízeních, ztrátu jiných sociálních kontaktů, zafixování méně žádoucích způsobů chování a v neposlední řadě určité sociální stigma, které ve svém souhrnu zvyšují riziko opakování podobného jednání).“ (Vágnerová, 1996, s. 50)

V první řadě by se měli rodiče zabývat otázkou, co vedlo dítě či mladistvého ke krádeži. Může se jednat o ochranu, o potřebu vyrovnat se ostatním a nepřijatelným způsobem si obstarat, to co nemá. Krádež je významnou formou predelikventního chování. Musíme zvolit takový trest, abychom poruchu chování u dítěte dále neposilovali a její příčinu odstranili.

Matějček rozlišuje krádeže podle motivace a psychologické závažnosti.

- 1) Dítě bere doma věci či peníze, pak kupuje dárky a rozdává je. Tímto si zajišťuje přízeň jiných dětí. Nejčastěji jde o neuspokojování v oblasti citových vztahů. Dítě špatně navazuje kontakty, proto se cítí méněcenné.
- 2) Dítě bere peníze a nakupuje za ně věci pouze sobě. Většinou utrácí nesmyslně za hračky či jídlo a poté si je schovává u sebe. Tímto si vyrovnává pocit citové ztráty ze strany rodičů.
- 3) Dítě krade, protože touží po věci, kterou jeho rodiče považují za primitivní či dětinskou. Nejedná se o věci drahé, ale o věci, které jsou „pod jeho úroveň“.
- 4) Krádeže pro partu nebo v partě. Dítě se chce předvést svým uměním, vyznamenat se. Party kradou nejčastěji v samoobsluhách (krádeže alkoholu a cigaret). Děti jsou většinou pod nátlakem starších jedinců, kterým se chtějí vyrovnat a vlichotit.
- 5) Dítě krade pro pocit bezpečí a z dobrodružství. Mnoho dětí považuje život za monotónní a nudný, proto se jim zdají krádeže vzrušující. Věc, kterou si přivlastní, nemá pro ně velký význam. Důležitý je pocit při krádeži- napětí, vzrušení.
- 6) Dítě krade kvůli pomstě. Chce se pomstít někomu, kdo mu ukřivdil. Tato situace může nastat i v okruhu rodiny. Dítě se může chtít pomstít i ve škole.

Pro tuto práci je vhodnější členění krádeží podle Vágnerové

- 1) Dítě krade pro druhé. Příčinou takových krádeží obvykle bývá neuspokojivá potřeba sociální akceptace dítěte, které je pro ostatní neatraktivní nebo si neosvojilo potřebné dovednosti.

- 2) Dítě krade pro sebe. Zde jsou základem nežádoucí aktivity potřeba něco získat, čeho nelze dosáhnout jiným, sociálně přijatelnějším způsobem. V některých vzácnějších případech může jít i o nouzové uspokojení základních potřeb jako jídlo, pití, ošacení, apod., jestliže rodina zásadním způsobem selhává.
- 3) Dítě či mladistvý krade pro partu. V tomto případě mohou být krádeže buď výrazem snahy udržet si svou pozici v partě nebo souvisí se sociálními normami party, kde může být krádež jako žádoucí nebo dokonce povinná aktivita. Odmítnutí účasti na krádeži by bylo hodnoceno jako přestupek a potrestáno. V tomto smyslu je uvedená varianta nejzávažnější. Jestliže jsou krádeže spojeny s násilím proti oběti, patří již do kategorie agresivního chování. (Vágnerová, 1996, s. 50, 51)

2.2.3 Abúzus alkoholových a nealkoholových látek

Je obecně známo, že za poslední léta se rozšířily některé negativní návyky, které ohrožují tělesné i duševní zdraví, a to zvláště u dětí a dospívajících. Mezi tyto návyky patří kouření, alkohol a drogy. Vedle toho však existují ještě jiné problémy, které jsou s těmito vyjmenovanými často spojeny. Jde o patologické hráčství a vytváření zvláštních skupin a part, jejichž program je v podstatě antisociální a často překračuje normy v negativní společnosti.

Abúzus preparáty souhrnně označujeme jako patologické jevy–závislosti. Všeobecně platí, že vznik závislosti není vázán na konkrétní prostředí a konkrétní věc či osobu. Osoba může být závislá na čemkoli. Rozdíly nacházíme v tom, co závislost vyvolalo, jaké pohnutky vedly k jejímu vzniku. Jedinec může být závislý na druhu prostředí, na jiném člověku, na ideji nebo na chemické substanci. Tento jev je vždy reakcí na náročnou situaci. Člověk nezvládá řešení úkolů běžnými prostředky a z toho důvodu zvolí nejpřístupnější řešení těchto problémů.

Faktory ovlivňující abuzeství

Existence samostatné drogy – dostupnosti drogy byl v minulosti přikládán velký význam, později převládl názor, že dostupnost drogy nemůže u zdravého jedince, žijícího v harmonickém sociálním prostředí, závislosti navodit a navodí ji jen

tehdy, dostane-li se do kontaktu s biopsychosociálně oslabeným jedincem. Současnost je charakterizována spektrem drog, které navozují extrémně rychle závislost, z toho důvodu se droga jeví jako významný faktor, zvláště u mládeže.

- a) **Osobnost** - analýzou těchto faktorů lze zjistit, že se stále více prosazuje komplexní, tzv. biopsychosociální přístup. Strukturu osobnosti tvoří vrozené a získané vlastnosti, v osobnosti se projevuje nejen společenská, ale i biologická podstata. V oblasti biopsychické je to snaha odstranit fyzické potíže, udržet kondici, stimulovat smysly, posílit sebevědomí, v oblasti sociální je to snaha identifikovat se s určitou subkulturou, uniknout z prostředí.
- b) **Prostředí** – vliv na utváření osobnosti má prostředí, ve kterém jedinec žije. Osobnost dítěte je utvářena především rodinou, výrazný vliv na dítě má úroveň výchovně vzdělávacího procesu a spolupráce rodiny a školy. Zanedbatelný není ani způsob trávení volného času.
- c) **Podnět** – složité interakce mezi drogou, osobností a prostředím uvádí do pohybu faktory. Jsou velmi různorodé a často splývají s osobností, nebo s prostředím. Nejčastěji se setkáváme s podněty, které lze rozdělit do dvou odlišných skupin:
  - touha po euforických pocitech
  - snaha uniknout nepříjemným pocitům a složitým životním situacím (Mühlpachr, 2001, s.37)

Toxikomanie

Zneužívání drog. Drogy byly užívány od počátku lidské společnosti, užívají se a s velkou pravděpodobností se užívat budou dále. V současné době má přístup k návykovým látkám prakticky každý. Drogy již nejsou pouze přírodní, ale i syntetické, daleko více koncentrované, účinnější. Jsou užívané konzumentsky, lidé mají tendenci nahradit drogou něco, co v jejich životě chybí.

V současné době nejvíce ohrožená drogou, a nejčastěji návykové látky užívající je věková skupina od 14 do 25 let. Toto období je obdobím zrodu dospívání, hledání, ujasňování životních hodnot, období protestu, snahy se odlišit,

vybočit z normálu, období upozorňování na sebe a podobně. Přehluší se tak nuda, prožijí něco nezvyklého, přináší poznání vymykající se běžné realitě, stanou se zábavnými, přitažlivými pro druhé, snadněji mohou navázat kontakt s druhým pohlavím. Nebo chtějí drogy prostě vyzkoušet. U určitého typu mládeže drogy patří i do jejich image. Droga je volba. Uživatelé se jich nevzdají a ani nechtějí vzdát, pokud pozitiva, která jim přináší převažují nad negativy.

Alkoholismus

Alkoholismus není záležitostí pouze kvantity, ale i způsobu zneužívání, času a typu zneužívaného nápoje. Alkohol je spotřebitelsky mimo jiné tolerován pro svůj ekonomický rozměr, tím myslím, že je zdrojem velkých příjmů, což platí však i pro cigarety. Alkohol je spojován větším počtem populace se zábavou, uvolněním a zapomenutím na potíže. Problémy s prevencí jsou velice závažné, protože alkohol je dostupný a má relativně nízkou cenu. Vytoužený svět dospělých přibližuje jak dětem, tak i dospívajícím jedincům.

„Míra různých problémů, které alkohol ve společnosti působí, včetně problémů zdravotních, a spotřeba alkoholu na jednoho obyvatele spolu souvisejí. To znamená čím vyšší spotřeba alkoholu, tím více problémů. U dětí a mládeže je alkohol mimořádně nebezpečný. Závislost na něm vzniká mnohem rychleji.“(Nešpor, Csémy, Pernicová, 1994, s.11)

Patologické hráčství

K relativně novým formám závislosti chování se řadí patologické hráčství čili gamblerství. Jedinci začnou být závislí na automatech pro svou radost ze hry a pocitu uspokojení z přemoženého protivníka. Pokud hráč prohraje peníze, pořád doufá, že se mu vrátí v následující hře. S hráčstvím se setkáváme častěji i chlapců než dívek. „Zvyšuje riziko rozvoje na alkoholu a drogách. Má vliv na duševní problémy u lidí v nejbližším okolí (rodič, sourozenci)“.(Nešpor, Csémy, Pernicová, 1998, s. 17)

Příznaky hráčství, alkoholismu a toxikomanie jsou skoro shodné. Varujícími signály jsou výpadky pozornosti, malá soustředěnost, roztěkanost a stavy „mimo“. Dalšími příznaky jsou nečekané odchody ze školy a absence, které závislí vysvětlují bizarními historkami. V této situaci se začínají objevovat

menší krádeže až prodej vlastních cennějších věcí. Dochází k tomu, že postižený nemá finanční prostředky, ale droga, alkohol či nutkání hrát je pro něj nezbytná potřeba. Kvůli ní neváhá použít nevybíravých prostředků k jejímu získání a dopouští se i trestné činnosti (krádeže, přepadávání, prostituce).

Cílem prevence sociálně patologických jevů – toxikomanie, alkoholismu a hráčství je snížit škody působené návykovými látkami. Účinná prevence musí ovlivnit chování ve smyslu podpory zdraví a snižování rizika ve společnosti, protože mnoho škod které návykové látky působí, postihují i ty, kdo závislí nejsou např. nehody pod vlivem alkoholu s následkem smrti, dítě které se poranilo na hřišti o pohozenou injekční stříkačku apod.

Při léčení závislostí platí určité zásady:

- provádí se v ústavních zařízeních
- odnětí drogy (náhle nebo postupně, podle druhu zneužívané látky)
- abstinence (závisí na zneužívané látce a osobnosti závislého)
- psychoterapie (rehabilitace s obnovou sociálních a pracovních návyků)
- dlouhodobá resocializace (změnit návyky, vzorec chování a opětovné začlenění do společnosti)

Proces resocializace bývá dlouhodobou záležitostí a má-li být úspěšný, je nutná dlouhodobá spolupráce se zařízením, která se resocializací zabývá, a to i po propuštění léčeného z ústavní péče.“(Janík, Dušek, 1990, s. 307,308)

2.3 Minimalizace poruch chování

U dítěte s disociálním chováním je potřeba upravit výchovu v rodině a často i ve škole. Zlozvyky, neposlušnost a neukázněnost je nutno posoudit a zjistit jejich příčiny, neboť často je způsobí rodiče svým neuváženým jednáním, chybou v názorech, protichůdnými požadavky či nevhodným přístupem k dítěti. I sebemenší snahu dítěte při pokusech o změnu chování je zapotřebí ocenit a pomoci mu v dalším vývoji. U dospívajících je rovněž důležité analyzovat jejich chování a poskytovat jim plnou podporu ze strany rodiny, přátel, učitelů.

Náročnější je řešení vzdorovitosti a negativismu, neboť chyby dospělých mohou být i závažné. Dítě, které lže, bývá neurotizováno vlastním jednáním, daná

situace je spojena s prožitky stresu a strachu. Je žádoucí, aby dítě vědělo, že může mít důvěru k rodičům a učitelům. Pokud tento požadavek dospělí nesplňují, je převýchova problematická a obtížná.

Složitější problémy je třeba řešit při antisociálním chování dětí a mládeže. Zpravidla je výrazem nekonsolidované rodiny, která je buď rozvrácená, rozvedená nebo neúplná. Proto se také zajímá málo nebo nedostatečně o dítě, nevěnuje mu žádnou péči. Negativní způsoby chování mohou také souviset s nepřiměřenými nároky rodiny či školy na dospívajícího. Neumí se učit, a proto nemá o vyučování zájem a přitom nenalézá vhodnou pomoc ani u rodičů, ani u učitele.

Nejnáročnější je zvládnutí antisociálního chování, jímž jedinec poškozuje sebe i společnost. Delikvence mladistvích vykazuje trvalý nárůst, nedostatky v oblasti morální výchovy a kultivovanosti jsou evidentní. Hlavní příčinou jsou opět neurovnané rodinné vztahy, i když krize rodiny nemusí být navenek patrná.

Obtížně vychovatelná mládež, která již dosáhla patnácti let se sleduje přechodnou dobu v diagnostických ústavech pro mládež, kde se posuzuje stupeň mravní narušenosti chování na základě soustavného pozorování a studia materiálů. V těchto domovech jsou samostatně umísťovány dívky a samostatně chlapci, je při nich zřízena základní škola, dílny a jsou vytvořeny možnosti pro zájmovou činnost. Po stanovení dalšího řešení jsou děti přemísťovány do výchovného ústavu pro mravně narušenou mládež, v němž je realizována soudem určená ochranná nebo ústavní výchova. Pro ty mladistvé, kteří nedokončili povinnou školní docházku, se realizuje výuka diferencovaná podle úrovně jejich vědomostí a dovedností. V popředí je výchovný aspekt vyučování a jeho důležitou součástí tvoří pracovní vyučování, které je významným předpokladem převýchovy.

Naléhavým úkolem této situace je odstranit morální nedostatky a vychovat z této mládeže řádné a uvědomělé občany. Není to však vždycky snadné, protože jedinec vyrůstal většinou v nevhodném prostředí se špatnými vzory, rodiče o něho neprojevovali zájem, takže zlohostejněl a na základě uvedených nepříznivých vlivů se u něho vyvinuly hlavně poruchy v citové a volní oblasti.

Někdy je sociální prostředí, v němž mladiství žijí, tak defektní, že ohrožuje podstatně jejich další vývoj. Ve většině případů jsou konstatovány nedostatky

v rodinných poměrech, takže se u této mládeže nevytvořily kladné vztahy k rodině, k domovu, ke společnosti. Ani škola nepřeklenula jejich problémy, a proto je komplexní působení výchovného stavu mimořádně nutné.

„Největší důraz klademe na preventivní, profylaktickou a terapeutickou práci v rodinně. Základní možnosti předcházení poruch chování spočívají v působení na problémovou rodinu, nedostatků ve výchově, ve sledování výskytu poruch chování. Za optimální stav se dá považovat v tomto případě ústavní výchova, která je časově omezeným, podpůrným a korektivním opatřením pro pomoc dítěti a rodině při poruchách chování a ohrožení mravního vývoje dítěte“.
(Vocilka, 1994, s. 55)

2.3.1 Preventivní péče v mosteckém okrese

Přehled jednotlivých institucí, které pomáhají řešit a zároveň poskytují prevenci těm, kteří ji vyhledávají.

Středisko výchovné péče

Školské zařízení s rozšířenou regionální působností, které se zabývá:

- preventivní péčí , jejímž cílem je zabránit deformaci v rozvoji osobnosti dítěte
- zachytit první signály problémů či potíží v procesu psychického vývoje jedince
- poskytnout poradenskou péči dětem, mladistvým, jejich rodičům, učitelům, případným zájemcům a tím předcházet vážným problémům, jakými jsou kriminalita, toxikomanie, psychické poruchy aj.
- poskytuje okamžitou pomoc v naléhavých případech, jako jsou krizové situace, selhání rodičovské funkce, apod.
- přispívá sociální terapií pozitivním změnám osobnosti dítěte a jeho nejbližšího sociálního prostředí

SVP je určeno dětem a mládeži od 6 do 18 let s poruchami chování, vývojovými poruchami, jedincům sociálně zanedbaným, neurotickým a psychosomaticky poškozeným. Dále rodičům, kteří potřebují pomoc v naléhavých případech při selhávání výchovných funkcí rodiny. Velice často je také konstatováno učitely na základních a středních školách či učilištích.

Dětský domov

Plní dvě funkce, poskytuje ambulantní poradenskou službu a zároveň slouží jako rehabilitačně-výchovný stacionář. Poskytuje poradenství handicapovaným a sociálně ohroženým dětem a jejich rodinám, které se ocitly v krizi. Realizuje psychoterapeutickou péči a rodinnou terapii. Nabízí poradenství rodičům před a po realizaci náhradní rodinné péče.

AT poradna – psychologické a psychiatrické poradenství

Ordinace (součást psychiatrického oddělení) pro alkohol, toxikomanie, gamblerství je určena závislým na alkoholu, drogách a automatech. Zabývá se poradenstvím v oblasti všech závislostí. Poskytuje konzultace mladistvím, nabízí rodičovské terapie, autogenní tréninky apod. Slouží dětem do 14 let, mládeži do 20 let a rodičům.

K Centrum Most – Dům humanity

Nestátní a neziskové ambulantní nízkoprahové zařízení pro lidi ohrožené drogou, s drogovými problémy a na droze závislé. Zabývá se:

- minimalizací škod a rizik spojených s užíváním drog (výměnný program), hygienický servis, vitamínový program, prevence HIV/AIDS
- motivací k abstinenci – poradenství, konzultace
- sociální servis, osobní asistence
- dlouhodobé odvykací programy

Prevenici poskytuje mládeži, rodinným příslušníkům i pedagogům.

Fond ohrožených dětí

Občanské sdružení s celostátní působností, které v Mostě funguje od ledna 1998. Pracoviště vyhledává a poskytuje pomoc dětem týraným, opuštěným a soc. zanedbaným. Poskytuje bezplatně základní sociálně právní poradenství pro veřejnost. Pomáhá dětem z dětských domovů při vstupu do samostatného života. Vyhledává náhradní rodiny pro zdravotně či jinak handicapované děti, pro které se nedaří nalézt rodinu prostřednictvím státních orgánů napomáhá řešení veškeré problematiky, týkající se ohrožených dětí.

Linka duševní tísně

Jde o bezbariérovou, rychlou a snadno dostupnou pomoc dětem i dospělým všech věkových kategorií. Zabývá se veškerou problematikou provázející člověka během jeho života. Linka je určena těm kteří řeší problém se sebou, s rodiči, s braním drog, cítí se být sami nebo jsou sami apod.

Oddělení sociální prevence

Pracoviště referátu sociálních věcí, kde působí specializovaní sociální pracovníci, orientovaní na práci s dětmi a mládeží obtížně vychovatelnou a společensky nepřizpůsobivou. Je určena dětem a mládeži do 18 let, u nichž se vyskytly výchovné problémy, popř. jsou pachateli trestných činů. Služby jsou poskytovány též rodičům. Zabývá se:

- problematikou ochrany dětí a mládeže v souvislosti se sociálně patologickými jevy
- evidencí nezletilých a mladistvých pachatelů trestné činnosti, přestupků, výchovných problémů (šikana, útěky z domova, závislosti ...), záškoláctví apod.
- výchovnými pohovory, šetřením v místě bydliště, ve škole
- návrhy výchovných opatření zastupování nezletilých pachatelů trestné činnosti v přípravném řízení a mladistvých pachatelů v průběhu celého trestního řízení

- účasti na přestupkovém řízení s mladistvým, poradenstvím, preventivními programy

Oddělení péče o dítě

Oddělení je orgánem státní správy a ze zákona je v různých řízeních pověřováno soudem zastupováním nezletilých dětí. Zabývá se například případy dětí, jejichž rodiče se rozvádějí, řádně o děti nepečují a tím si neplní svoji rodičovskou zodpovědnost. Dále pečuje o děti, které žijí v náhradní rodině i o děti, které jsou umístěny v dětských domovech. Pomáhá v řešení výchovných problémů. Kromě toho poskytuje sociální a právní rady, zasahuje v případech, kdy hrozí dětem nebezpečí újmy.

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit výskyt, rozsah a příčiny výskytu některých poruch chování na středním odborném učilišti, i jejich důsledky. Do jaké míry se mládež s poruchami chování přibližuje k trestné činnosti, a v jakém měřítku jsou děti a mládež informovány o preventivní péči.

3.2 Popis zkoumaného vzorku

Průzkum byl prováděn na ISŠT – COP v Mostě, kde autorka pracuje jako učitelka odborných předmětů a denně se setkává s dětmi, u kterých se projevují nejrůznější poruchy chování.

Praktická část je zaměřena pouze na chlapce, vzhledem k tomu, že tvoří větší procentuelní část z celkového počtu studentů této školy. *Bakalářská práce porovnává dva různé vzdělávací obory, tříletý učební a čtyřletý studijní, jednotlivě dle ročníků od prvního do třetího.*

Obory a ročníky byly vybrány náhodně. Věková struktura žáků se pohybuje od 15 do 18 let. Průměrně navštěvuje každý ročník daného oboru přibližně 20 studentů.

Profil školy

Integrovaná střední škola technická – Centrum odborné přípravy Most je moderní areál umístěný na okraji průmyslové části města a je jedním z největších a nejmodernějších vzdělávacích zařízení v České republice. Integrovaná škola připravuje žáky v oborech středních odborných škola, středních odborných učilišť, odborných učilišť a učilišť.

Centrum odborné přípravy organizuje vzdělávání žáků i dospělých, provádí rekvalifikace, kurzy, školení a pořádá odborné semináře. Je významným partnerem úřadů práce nejen v řešení problémů s nezaměstnaností, ale spolupracuje též na projektech souvisejících s problémovou mládeží a na vytváření nových pracovních míst. Prakticky každý žák této školy může uspokojit své zájmy a vybrat si pro povolání obor, který mu plně vyhovuje. Nezapomíná se ani na žáky s nedokončeným základním vzděláním, pro které je připravena škála

dvouletých učebních oborů, kde mohou získat plnohodnotný výuční list, respektive plnou kvalifikaci. V průběhu studia umožňuje škola žákům získat svářečský průkaz a jiné potřebné zkoušky. Škola má dlouholetou tradici výuky v oborech zaměřených na strojírenství, elektrotechniku, stavebnictví a v posledních letech vyučuje také ekonomické obory – management strojírenství. Tuto tradici hodlá vedení i do budoucna zachovat. Poměrně rozsáhlé aktivity jsou vyvíjeny také v oblasti zahraniční spolupráce. Kontakty školy směřují například do Německa, Dánska, Belgie, Velké Británie či Řecka.

Cílem těchto aktivit je využívání zkušeností při uplatňování odlišných systémů výuky a možnost získávání nejmodernějších poznatků. S pomocí mnoha zahraničních partnerů zavádí do výuky a vzdělávání získané poznatky a metody uplatňované v západní Evropě. V posledních letech projevují studenti zájem i o obory, v nichž se seznamují se zákonitostmi administrativy a učí se kancelářskou a výpočetní techniku.

Velmi dobrou úroveň má i výuka jazyků, která je obohacena o velké množství zahraničních stáží studentů. Škola také vyučuje dvouletý učební obor, který je určen pouze pro dívky vycházející ze zvláštních škol a nižších tříd základních škol. Dále také umožňuje žákům i veřejnosti využívat všechna sportovní zařízení, nacházející se v areálu školy. Žáci se pravidelně zúčastňují středoškolských sportovních her a získali již řadu ocenění.

Charakteristika zkoumaných skupin

První zkoumanou skupinu tvoří chlapci oboru **silniční doprava (ASD)**. Vstupními předpoklady jsou úspěšné ukončení 9. ročníku základní školy a prospěch odpovídající stanoveným požadavkům. Forma studia je denního typu a trvá 4 roky. Po absolvování žáci **získávají úplné střední odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou**. Studijní obor Silniční doprava je určen pro přípravu kvalifikovaných odborníků pro provoz, údržbu, diagnostiku a opravy silničních motorových vozidel.

Po absolvování nástupní praxe a přiměřené době zpracování je absolvent připraven pro výkon středních technicko-hospodářských funkcí a pro výkon náročných dělnických činností v oblasti silniční dopravy. Může zastávat různé funkce technologického, konstrukčního a provozního charakteru, popřípadě se

uplatnit v samostatném podnikání. Je vychován k adaptabilitě a logickému myšlení a je schopen aplikovat získané vědomosti, dovednosti a návyky při řešení konkrétních problémů. Je schopen aplikovat samostatné i týmové práce. Měl by mít trvalý zájem o sledování odborného vývoje svého oboru, zná význam soustavného sebevzdělávání a studia odborné literatury i cizích jazyků.

Absolvent ovládá vybrané základní manuální dovednosti. A je schopen na odpovídající úrovni jednat cílevědomě, rozvážně a rozhodně. Absolvent má vytvořeny vzdělanostní předpoklady pro možnost získání vysokoškolského vzdělání v oborech dopravních a strojírenských, popř. i v oborech příbuzných.

V oblasti odborného vzdělání získává základní odborné vědomosti, dovednosti, návyky a postoje potřebné pro uplatnění v oblasti silniční dopravy.

Z profesního hlediska je pro absolventa velmi důležitá dovednost řešit problémy a zvládat problémové situace, být schopen řešit praktické úlohy včetně numerických aplikací a pracovat s informacemi. Při přejímání či sdělování pracovních úkolů popř. při jednání se zákazníky se k tomu přiřazuje i potřeba komunikativních dovedností.

Absolvent umí řešit praktické úkoly a situace z běžného života i z oblasti vlastní profese a využívat matematické a přírodovědné poznatky.

Absolvent z osobního a profesního hlediska dovede pomocí vhodných metod a prostředků řešit problémy a problémové situace. Předpokladem dalšího zkvalitňování osobního i pracovního života jsou personální a interpersonální dovednosti a schopnost získávat informace a následně je využívat. Absolvent dovede využívat sebepoznávání a sebekontrolu pro stanovení a realizaci přiměřených cílů vlastního osobnostního i pracovního rozvoje, dovede zdokonalovat osobní a pracovní výkon a dodržuje životní styl, dovede spolupracovat s druhými osobami na dosažení kolektivních cílů, přijímat a nést odpovědnost za vlastní práci i práci ostatních.

Základním cílem vzdělávacího programu je dosáhnout toho, aby žáci dovedli využívat získané vědomosti a dovednosti v praxi, při řešení konkrétních problémů a situací. K důležitým výchovným cílům proto patří výchova k odpovědnosti, spolehlivosti, přesnosti pracovní kázni, samostatnosti

v rozhodování, bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a hygieny práce, ochraně a péči o životní prostředí.

Druhou zkoumanou skupinou jsou rovněž chlapci, nyní však oboru **Zámečnick (ZK)**. Jedná se o **tříletý učební obor zakončený závěrečnou zkouškou**. Po vykonání závěrečné zkoušky získá absolvent kvalifikaci k výkonu povolání, které je určeno profilací přípravy ve 3. ročníku. Mohou to být například: strojní zámečnick, montér zámečnick, montér točivých strojů, provozní zámečnick, mechanik polygrafických strojů, apod.

V případě absolvování příslušného kurzu, vykonání zkoušky a získání příslušného oprávnění je absolvent kvalifikován i pro výkon dalších povolání například. Svářeč, jeřábčník, řidič motorových vozíků aj.

Příprava žáků v učebním oboru směřuje ke zdokonalování a upevňování dovedností potřebných k sebepoznání, seberegulaci a sebevýchově, upevňování a prohlubování žádoucích postojů k osobním i nadosobním hodnotám. Nepominutelným cílem je příprava absolventa tak, aby byl schopen a ochoten se dále vzdělávat, popřípadě se podle situace na trhu práce rekvalifikovat. Významnými dovednostmi absolventa z hlediska profesního uplatnění jsou numerické aplikace, komunikativní dovednosti, schopnosti řešit problémy, jejich situace a pracovat s informacemi.

Absolvent při řešení pracovní i osobní problematiky umí při přímé podpoře od zaměstnavatele zdokonalovat vlastní pracovní výkonnost, podílet se na odstraňování nedostatků ve svých pracovních výkonech a na stanovení jednodušších cílů vedoucích ke zlepšení své práce. Spolupracovat na dosažení kolektivního cíle s druhými osobami, přijímat a nést odpovědnost za vlastní práci a částečně i za práci ostatních. Umět objasnit jednodušší mimopracovní i pracovní problém, využít za tímto účelem jednoduššího srozumitelného návodu a zvolit standardní řešení, které je vhodnou reakcí na problém.

Po ukončení přípravy, úspěšném vykonání závěrečné zkoušky a po příslušné praxi je absolvent schopen samostatně ručně nebo strojně zhotovovat součásti strojů, zařízení a prvků konstrukcí i stavebních, provádět montáž, údržbu a opravy strojů, strojních celků a zařízení využívaných v nejrůznějších oblastech

průmyslu, stavebnictví, zemědělství, dopravě, zařízení domácností popřípadě samostatně podnikat v daném oboru.

Absolventi, kteří úspěšně vykonali závěrečnou zkoušku se mohou ucházet o přijetí do studijního oboru pro absolventy tříletých učebních oborů navazujícího na předešlou přípravu.

3.3 Průběh průzkumu

Způsob výběru zkoumaného vzorku

Základní soubor obsahuje dva obory.

1. **Učební obor - zámečnick** zastupují žáci tříd **ZK 1** v počtu **18 (15%)** respondentů, **ZK 2** představuje **15 (13%)** a **ZK3 14 (12)** dotazovaných.

2. **Maturitní obor – silniční doprava** tvoří studenti tříd **ASD 1** v počtu **25 (21%)**, **ASD2 24 (20%)** a **ASD3 22 (19%)** dotazovaných chlapců.

Celkový počet zkoumaného vzorku bylo **118** respondentů, což představuje **100% dotazovaných**.

Pro výběr zkoumaného vzorku byl použit prostý náhodný výběr. Respondenti byli osloveni při hodinách občanské nauky.

Stanovení místa a času realizace výzkumu

Místem realizace výzkumu byla Integrovaná střední škola technická v Mostě. Výzkum byl realizován v době od 1. 12. 2004 – 24. 1. 2005.

Počet respondentů jednotlivých oborů a ročníků

Tabulka č. 1

Ročník	Učební obor - zámečnick		Maturitní obor - silniční doprava	
	odpovídalo	v %	odpovídalo	v%
1.	18	15	25	21
2.	15	13	24	20
3.	14	12	22	19

Použité techniky sběru dat

Hlavní výzkumnou technikou byly dotazníky č.1, 2, 3 (viz. příloha č. 1, 2, 3), které byly sestaveny pro účely tohoto výzkumu. Obsahovaly čtyři oblasti tazatelských dotazů a to problémy s návykovými jevy a jejich výskyt, chování a rodina. Převážná většina měla formu uzavřených otázek, pouze tři z každé oblasti byly otevřené.

Dotazník č. 4 (viz. příloha č. 4), byl sestaven pro zaměření na preventivní péči a možnosti jejího využití. Forma položených otázek byla otevřená.

Respondenti byli nejdříve seznámeni s účelem a způsobem vyplňování. Poté se jim dotazníky postupně rozdaly. Každému byla věnována vždy jedna vyučovací hodina, tedy 45 minut. Dotazníky byly anonymní.

V době vyplňování dotazníků byl pozorováním zjišťován také přístup, chování, verbální a neverbální komunikace jednotlivých tříd (respondentů).

Způsob vyhodnocení dat a údajů

Zjištěná data a údaje jsou nejprve prezentována jako uspořádaný informativní přehled v tabulkách, sestavených podle oborů a konkrétních oblastí. Poté je u každého zkoumaného objektu proveden popis a objasnění skutečností. Vytvořené grafy danou oblast shrnují a vyjadřují její procentuelní či hodnotovou účast.

3.4 Použité metody

1. Pozorování

Pozorování je základní a nejčastěji používaná metoda, pomocí níž se dovídáme o přirozeném průběhu psychického jevu bez umělého zásahu do jeho vzniku, průběhu a výsledku. Lze jej v pedagogické praxi využít během celého výchovně vzdělávacího procesu, jak školního, tak i mimoškolního.

Předmětem pozorování mohou být:

- neverbální projevy - (aktivita, gestikulace, mimika, celkový vzhled, vnější upravenost čistota apod.)
- verbální projevy – obsahové a formální charakteristiky řeči, četost a charakter verbalizace, apod.
- sociální projevy – navazování kontaktu, zájem o sociální okolí, reakce na druhé lidi, dominantní či sugestivní chování...
- citové projevy – živost a intenzita emočních reakcí, převládající nálada, nevyrovnanost, atd.

Pozorování můžeme dále rozlišit podle různých hledisek na krátkodobé, dlouhodobé, náhodné, systematické, přímé (přímý kontakt s pozorovaným), nepřímé (prostřednictvím jiných osob), skryté, individuální, skupinové, celostní, částečné.

2. Rozhovor

Jedná se o metodu, která se používá v mnoha vědních oborech – psychologii, pedagogice, sociologii, medicíně a dalších. Nejčastěji se touto metodou zjišťují názory, postoje, zájmy, ale i přání, obavy, konflikty, problémy osobnosti.

Rozlišujeme rozhovor

- skupinový
- individuální
- direktivní techniku
- nedirektivní techniku

Forma rozhovoru může být volná nebo řízená. Otázky neklademe sugestivně a rozlišujeme přímé, které vedou přímo k problému a nepřímé, které vedou k cíli oklikou. Způsob registrace je velice důležitý a zároveň problematický. Nevhodně volený způsob může poznatky získané rozhovorem znehodnotit a negativně ovlivnit vztah mezi tazatelem a tázaným.

3. Dotazníky

Dotazník je metoda sloužící k hromadnému zjišťování jevů, např. osobnostních vlastností – temperamentových nebo charakterových, postojů, názorů, zájmů apod. Jsou stejně jako rozhovory, založeny na introspektivní výpovědi tázané osoby.

Podle toho co se konkrétně zjišťuje se dělí dotazníky na

- osobnostní
- postojové
- zájmové
- klinické, a jiné

Typy otázek mohou být uzavřené (respondent odpovídá např. ano - ne – nevím), otevřené (umožňují rozsáhlejší odpovědi) nebo jejich kombinace. Dále rozlišujeme dotazníky jednorozměrné a vícerozměrné (měří více vlastností a rysů osobnosti). Mezi dotazníky lze zařadit i tzv. inventáře (jedná se většinou o oznamovací věty, výpovědi či tvrzení). (Švingalová, 1998, s. 49 – 56)

3.5 Stanovení předpokladů

1. Předpokládáme, že nejčastějšími příčinami poruch chování jsou sociální vlivy způsobené nedostatečnou rodinnou výchovou.
2. Vzhledem ke stále více rostoucí problematice kriminality mládeže se domníváme, že některé negativními jevy v chování mají dopad na trestnou činnost.
3. Myslíme si, že i přes velkou informovanost nezná narušená (výchovně, osobně) mládež možnosti a využití preventivní péče.

3.6 Výsledky a jejich interpretace

Dotazník č. 1 (viz. příloha č. 1) je zaměřen na oblast návykových jevů. Byl rozdělen na otázky uzavřené a otevřené. Cílem otevřených dotazů bylo zjistit výskyt a rozdíly těchto jevů u chlapců učebního a maturitního oboru na ISŠT v Mostě a jak často je využívají.

Otázka č. 1 „Co považuješ za návykové látky?“

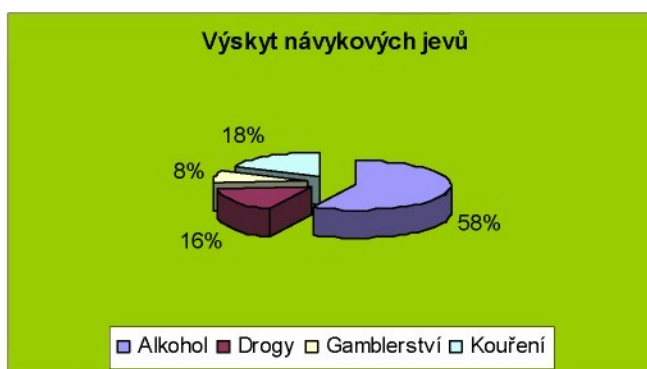
Odpovědi se v obou oborech shodovaly. Respondenti uvedli především alkohol, drogy, gamblerství a kouření. Nejznámější je však pro dotazované alkohol, který se objevil ve více než polovině odpovědí. Graf č. 1 znázorňuje procentuelní výskyt návykových jevů.

Přehled návykových jevů

Tabulka č. 2

Alkohol	68	58%
Drogy	19	16%
Gamblerství	10	8%
Kouření	21	18%

Graf č. 1

Dalo by se říci, že alkohol a problémy s nealkoholovými drogami spolu souvisejí. Přesto ale průzkum prokázal, že návykovou látkou číslo jedna pro dotazované představuje v 58% alkohol. Důvodem může být rostoucí nabídka

mohutně podporovaná reklamou. Další příčinou je snadná dostupnost spojená s věkovou hranicí 18 let, od kdy je u nás povoleno podávat alkohol, která se nedodržuje.

Otázka č. 2 „Jaké návykové jevy jsi vyzkoušel?“

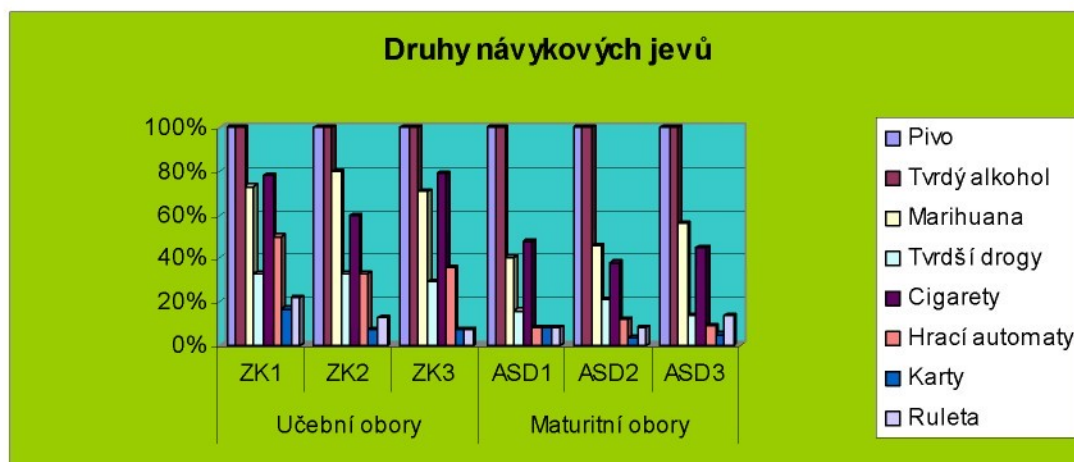
Z grafu č. 2 je zřejmé, že všichni studenti měli možnost vyzkoušet nějakou návykovou látku. Odpovědi vzhledem k jejich věkové struktuře nejsou překvapivé. **100 % zkušenosti představuje alkohol (viz. tabulka č. 3)**, a to jak pivo tak i lihoviny. Je důležité podotknout, že ze **100% dotazovaných se napilo pouze jednou 21 % respondentů a příležitostně pije 46% studentů, jak je patrné z tabulky č. 4**. Z těchto údajů tedy vyplívá, že 32% tázaných užívá alkohol pravidelně.

Výskyt návykových jevů

Tabulka č. 3

Druh	Učební obory						Maturitní obory					
	ZK1		ZK2		ZK3		ASD1		ASD2		ASD3	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
Pivo	18	100	15	100	14	100	25	100	24	100	22	100
Tvrdý alkohol	18	100	15	100	14	100	25	100	24	100	22	100
Marihuana	13	72	12	80	10	71	10	40	11	46	12	55
Tvrdší drogy	6	33	5	33	4	29	4	16	5	21	3	14
Cigarety	14	78	9	60	11	79	12	48	9	38	10	45
Hrací automaty	9	50	5	33	5	36	2	8	3	13	2	9
Karty	3	17	1	7	1	7	2	8	1	4	1	5
Ruleta	4	22	2	13	1	7	2	8	2	8	3	14

Graf č. 2

Pozoruhodné je užití marihuany. Učební obory mají s touto látkou v průměru 74% zkušenosti, čímž předčí obory maturitní. Je to dáno tím, že žáci tříd ZK1, ZK2, ZK3 tráví 36% svého volného času v partách (viz. tabulka č.12), kde je dostupnost této látky velmi snadná a jednoduchá. Ke kouření cigaret se přiznalo 55% dotazovaných. Hrací automaty umí ovládat 50% respondentů ze třídy ZK1. Ostatní návykové jevy jsou pouze ojedinělé a to buď z nedostatku příležitosti nebo finanční nedostupnosti.

Mladiství používají návykové látky, aby manipulovali své pocitové stavy, potlačovali nepříjemné nebo vyvolávali příjemné pocity. Mladiství jsou zvláště ohrožení, neboť jsou pod enormním tlakem, že se musí bavit. Návykové látky jim tak pomáhají odstranit obavy a zlobu a dodávají sebevědomí.

Otázka č. 3 „Jak často užíváš návykové látky?“

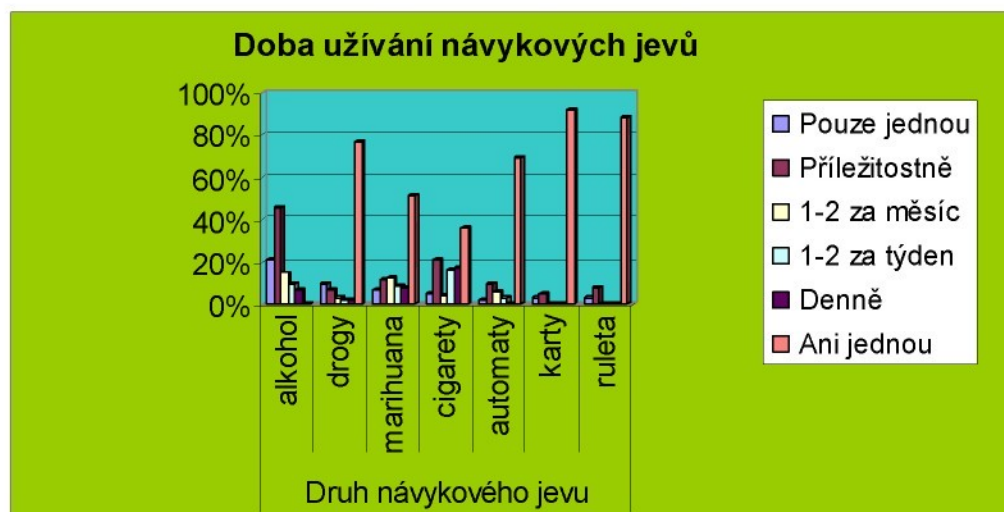
Do tabulky č. 4 a následného grafu je zachycen přehled jak často využívají dotazovaní návykové látky. Příležitostné užívání praktikuje v průměru 30% respondentů a to zejména u alkoholu a cigaret. Marihuana spolu s ostatními drogami a automaty zaujímá v pořadí druhé místo. Příležitostní užívání označují respondenti v době oslavy narozenin, návštěvy diskoték, posezení s kamarády, koncerty a setkání s partou.

Četnost užívání návykových jevů

Tabulka č. 4

Kolikrát	Druh návykového jevu													
	alkohol		drogy		marihuana		cigarety		automaty		karty		ruleta	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
Pouze jednou	25	21	12	10	8	7	6	5	2	2	3	3	4	3
Příležitostně	55	46	8	7	14	12	25	21	12	10	6	6	10	8
1-2 za měsíc	18	15	3	3	15	13	5	4	7	6	0	0	0	0
1-2 za týden	12	10	2	2	11	9	19	16	4	3	0	0	0	0
Denně	8	7	2	2	10	8	20	17	1	0,8	0	0	0	0
Ani jednou	0	0	91	77	60	51	43	36	82	69	109	92	104	88

Graf č. 3

Druhou část dotazníku (viz. příloha č.1) tvořily otázky uzavřené, jejichž cílem bylo zjistit jaké vznikají důsledky vlivem užívání některých návykových jevů.

Při vyplňování této části dotazníku byla třída ZK1 velice hlučná a pokládala otázky za zcela zbytečné, nelze tedy vyloučit, že jejich odpovědi nemohou být zkreslené.

Celkově se odpovědi jednotlivých oborů od sebe liší. Je to dáno zkušenostmi, druhem a dobou užívání některých látek.

U učebních oborů - tříd ZK1, ZK2, ZK3 z tabulky vyplývá v průměru 60% změna nálad a to především ze špatné na dobrou. Ke změně dochází především při použití nějaké látky. 4% chlapců ze 100% respondentů zažilo abstinenční příznaky a 43% dotazovaných ze tříd ZK1, ZK2, ZK3 si nepamatovali co pod vlivem alkoholu nebo drogy dělali, s kým a kde se pohybovali. Graf kromě jiného také zobrazuje úrazovost a to zejména u třídy ZK1-83% a ZK3-71%. Jednalo se o tržné rány, odřeniny a zlomeniny končetin. Ve 3% došlo i k hospitalizaci na základě bezvědomí nebo otravy.

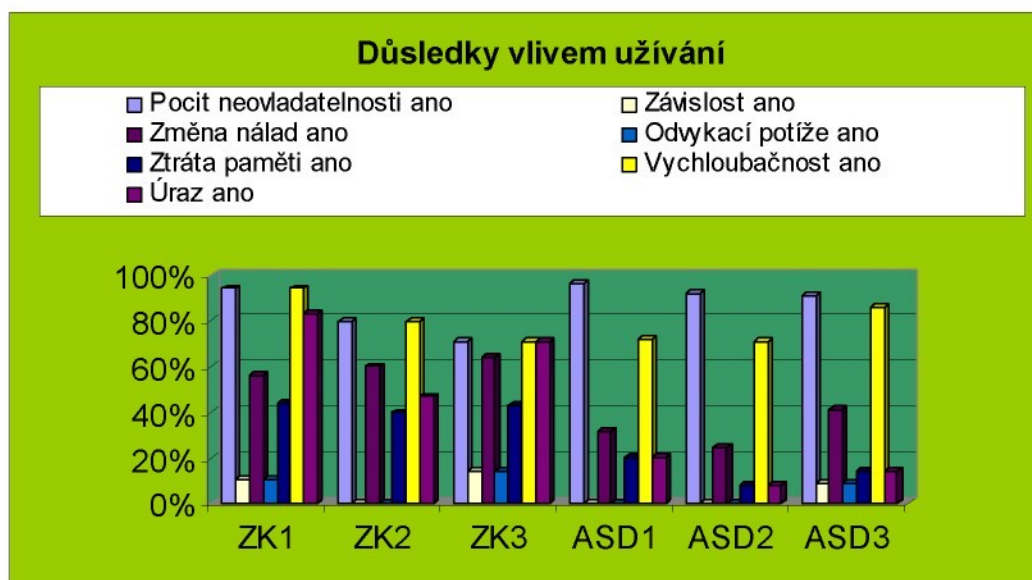
V maturitních třídách, které tvoří 60% ze 100% dotazovaných, je situace poměrně uspokojivější. 93% studentů tříd ASD1, ASD2, ASD3 má pocit, že užívání alkoholu, drog nebo hraní automatů mají dostatečně pod kontrolou. U zbylých 7% závislost údajně nepřichází v úvahu. Nedělá jim problémy se nenapít, nevzít drogu nebo hazardně nehrát. K dočasné ztrátě paměti došlo pouze u 14% žáků studijního oboru. Také úrazovost je zde nižší. Graf č. 4 ukázal výskyt pouze u 14% chlapců, kteří uvedli pouze lehká zranění typu odřenin a drobného pořezání o sklo. Odvykací potíže po vysazení především alkoholu měli 3% respondentů.

Důsledky v souvislosti s návykovými jevy

Tabulka č. 5

Třída	Pocit neovladatelnosti		Závislost		Změna nálad		Odvykací potíže		Ztráta paměti		Vychloubáčnost		Úraz	
	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %
ZK1	1	6	16	89	8	44	16	89	10	56	1	6	3	17
ZK2	3	20	15	100	6	40	15	100	9	60	3	20	8	53
ZK3	4	29	12	86	5	36	12	86	8	57	4	29	4	29
ASD1	1	4	25	100	17	68	25	100	20	80	7	28	20	80
ASD2	2	8	24	100	18	75	24	100	22	92	7	29	22	92
ASD3	2	9	20	91	13	59	20	91	19	86	3	14	19	86

Graf č. 4

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 68% chlapců tříd ZK1, ZK2, ZK3 dělá problémy se nenapít, často se chlubí kolik toho vydrží, soutěží mezi sebou, ale přesto mají pocit, že užívání alkoholových a nealkoholových látek dostatečně ovládají. Výskyt návykových jevů na ISŠT v Mostě je zdrcující, ale nesmíme opomenout fakt, že se jedná o homogenní skupinu, která má k této problematice větší sklony.

Dotazníkem č. 2 (viz příloha č. 2) zaměřeným na poruchy chování vznikajícími vlivem návykových jevů se zjišťovaly nejčastější druhy a důsledky poruchového chování u chlapců tříd ZK1, ZK2, ZK3 a ASD1, ASD2, ASD3. Zjišťovala se také souvislost přestupků a přečinů mladistvích ve vztahu s užíváním návykových jevů.

Otázka č. 1 „Stalo se ti někdy, že jsi pod vlivem návykových jevů něco nedodržel?“

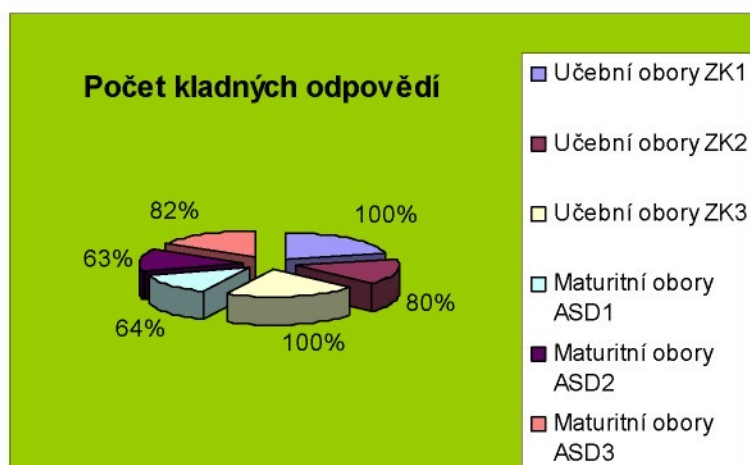
Z grafického přehledu vyplývá procentuelní vyjádření kladných odpovědí jednotlivých tříd při nedodržování slibů nebo povinností zapříčiněné užitím nějaké návykové látky. Nejhuře jsou na tom třídy ZK1 a ZK3, u kterých jejich lhostejnost k neplnění si svých povinností a dostání určitého slibu dosahuje nevyšších 100% hranic. Na položenou otázku totiž, ve třídě ZK1 a ZK3, odpovědělo všech 100% dotazovaných kladně.

Počet nesplněných povinností

Tabulka č. 6

Odpověď	Učební obory						Maturitní obory					
	ZK1		ZK2		ZK3		ASD1		ASD2		ASD3	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
ano	18	100	12	80	14	100	16	64	15	63	18	82
ne	0	0	3	20	0	0	9	36	9	37	4	18

Graf č. 5

Z tabulky č. 6 lze také vyčíst rozdíly mezi učebními a maturitními obory. Zatím co studijní třídy (ASD1, ASD2, ASD3) dokáží přes určité překážky dostát svého slibu a splnit ty nejdůležitější povinnosti, tak u žáků nestudijních tříd (ZK1, ZK2, ZK3) je tomu naopak.

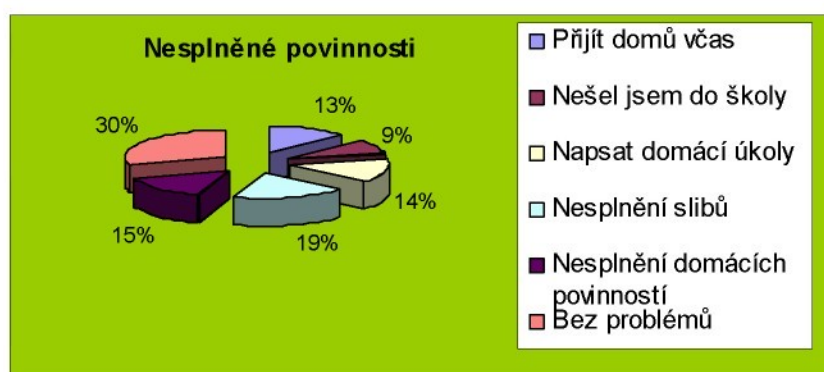
Otázka č. 2 „Co jsi nedodržel?“

Z tabulky vyplývá 19% zanedbanost v oblasti slibů, například když dotazovaný něco někomu nepřinesl nebo někam zapomněl zajít. Dalším důsledkem je neplnění si školních a domácích povinností vyjádřených 15%. 9% respondentů bylo z důvodu požití alkoholu nebo drogy tzv. *za školou*, byli natolik unavení, že zaspali nebo se jim nechtělo brzo ráno vstávat. Pouze 30% z celkového počtu 100% dotazovaných dodrželo své povinnosti a sliby.

Tabulka č. 7

Přijít domů včas	15	13%
Nešel jsem do školy	11	9%
Napsat domácí úkoly	17	14%
Nesplnění slibů	22	19%
Nesplnění domácích povinností	18	15%
Bez problémů	35	30%

Graf č. 6

Otázka č.3 „ Udělal jsi něco zlého pod vlivem alkoholu nebo drog. Co to bylo?“

Ze 100% dotazovaných způsobilo přečin nebo přestupek vlivem alkoholových a nealkoholových jevů celkem 45% respondentů. Z toho 29% žáků učebního oboru, kde opět největší 17% podíl má třída ZK1 a 16% studentů z maturitního oboru, kde jsou činy jednotlivých tříd téměř vyrovnané. Nejvíce se v odpovědích objevovaly výtržnosti (68%) a vandalství (79%) v podobě rozbíjení oken a výkladních skříní, ničení laviček v parku, rozbíjení pouličního osvětlení a silničních zrcadel. Nechybělo ani pomalování zdí podchodů, paneláků, autobusů a tramvají.

Krádeže také nejsou nic neobvyklého a to od drobných maličkostí v obchodech až po automobily. V jednom případě se jednalo i o byt. Největším hříchem, i když pro některé bohužel nejlepší způsob zábavy je řízení motorového vozidla v podobě různých „her“ jako *rychlá jízda*, *ruleta*, *hodiny na křižovatkách* apod. Z následného rozhovoru bylo zjištěno, že všechny tyto činy byly páchané z nudy nebo chutí něco podobného vyzkoušet a alkohol nebo drogy jim k tomu

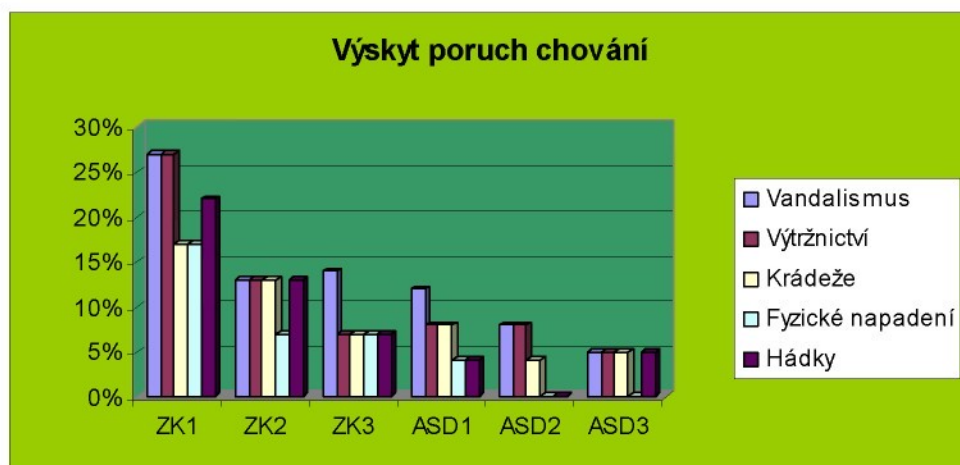
dodaly pouze odvahu a ztrátu veškerých zábran. Dokonce zde nechybí ani fyzické napadení či ublížení na zdraví.

Chování způsobené návykovými jevy

Tabulka č. 8

Třída	Vandalismus		Výtržnictví		Krádeže		Fyzické napadení		Hádky	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
ZK1	5	27	5	27	3	17	3	17	4	22
ZK2	2	13	2	13	2	13	1	7	2	13
ZK3	2	14	1	7	1	7	1	7	1	7
ASD1	3	12	2	8	2	8	1	4	1	4
ASD2	2	8	2	8	1	4	0	0	0	0
ASD3	1	5	1	5	1	5	0	0	1	5

Graf č. 7

Nevhodně rozložený volný čas, nedostatečné využití zájmových činností, nedostatečná či nevhodná rodičovská péče vede k projevům, které negativně ovlivní chování mládeže, jehož důsledkem mohou být již zmiňované různé právní přestupky. Vliv alkoholových či nealkoholových látek jim pak už jen dodá potřebnou odvahu a sebevědomí.

Následující tabulka zobrazuje soubor uzavřených otázek, které souvisejí s výskytem poruch chování.

Tabulka č. 9

Otázka	Třída											
	ZK1		ZK2		ZK3		ASD1		ASD2		ASD3	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Neuvažování nad následky	83%	17%	67%	33%	64%	36%	60%	40%	50%	50%	32%	68%
Konání nebezpečných a riskantních věcí	83%	17%	67%	33%	64%	36%	60%	40%	50%	50%	32%	68%
Součást party	67%	33%	53%	46%	57%	43%	28%	72%	25%	75%	32%	68%
Útěk z domova	28%	72%	20%	80%	36%	64%	4%	96%	17%	83%	14%	86%
Škádlení a zlobení druhých	50%	50%	46%	53%	50%	50%	20%	80%	17%	83%	23%	77%
Výslech na policii	28%	12%	27%	73%	43%	57%	8%	92%	12%	88%	14%	86%
Trestní stíhání	0%	100%	0%	100%	14%	86%	0%	100%	0%	100%	9%	91%
Nezákonné věci	28%	72%	13%	87%	36%	64%	0%	100%	0%	100%	9%	91%

Dnešní mládež nemá téměř žádné zábrany konat nebezpečné a riskantní věci, jako jsou například adrenalinové sporty nebo experimentování s návykovými látkami a často si neuvědomují, jaké mohou vzniknout následky. Ze 100% respondentů patří skoro 45% dotazovaných do nějaké party určitého typu, která výrazně ovlivňuje chování svých členů.

Dotazníkové šetření zaznamenalo, že škádlení a zlobení svých vrstevníků považují respondenti za legraci a ve většině případech není znám podtext šikany.

Ze 100% dotazovaných se podrobilo výslechu na policii pouze 20% chlapců, z toho 10% svědčilo.

Za překvapující výsledek tohoto dotazníku lze považovat velmi vysokou míru úrazovosti. Je téměř neuvěřitelné čemu všemu se „děti“ propůjčují a jakému nebezpečí se vystavují. Smutnou skutečností praxe zůstává, že rodiče o své potomky neprojeví příliš mnoho zájmu do té doby, než nějaký problém nastane, poté většinou vinu přisuzují škole či jiným okolnostem, než aby hledali pochybení v jimi praktikované výchově.

Dotazník č.3 (viz. příloha č. 3) je zaměřen na oblast rodinnou. Cílem bylo zjistit jakým způsobem rodina funguje, do jaké míry se rodiče svým dětem věnují a jaké jsou vzájemné vztahy. Dotazník obsahuje dvě formy otázek. Uzavřené otázky jsou zařazeny do tabulky a následného grafu, který je zaměřen pouze na kladné odpovědi jednotlivých tříd. Otevřené otázky jsou zpracovány zvlášť dle odpovědí jednotlivých tříd ZK1, ZK2, ZK3, ASD1, ASD2, ASD3.

Zkoumanou skupinu tvoří 100% respondentů prvních až třetích ročníků učebního a maturitního oboru. Sociální skupina je ve všech třídách homogenní, věková hranice se pohybuje od 15 – 20 let.

Otázka č. 1 „S kým žiješ?“

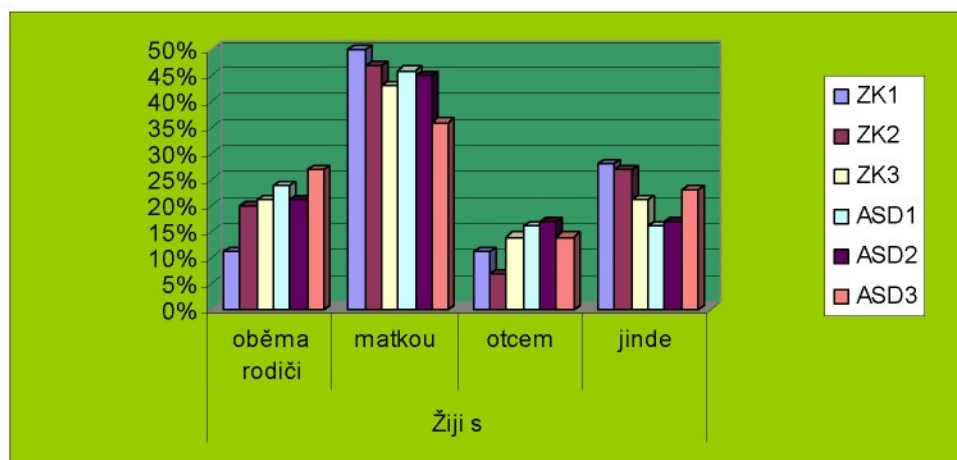
Tabulka uvádí 58% respondentů bydlících v neúplné rodině. Z toho 44% žije s matkou a sourozenci, 14% pouze s otcem. Dále, o 10% dotazovaných se starají prarodiče, 4% žijí v dětském domově a rodiče navštěvují pouze ojedinelé. 7% chlapců již žije samostatně a to buď se staršími sourozenci nebo s přítelkyní. V tomto případě se jedná o žáky tříd ZK3 a ASD 3, jejichž věk se pohybuje od 18 do 19 let a s rodiči se pravidelně navštěvují. Zbýlých 21% tázaných sdílí domácnost s oběma rodiči.

Přehled společného soužití rodičů s dětmi

Tabulka č. 10

Třída	Žijí s							
	oběma rodiči		matkou		otcem		jinde	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
ZK1	2	11	9	50	2	11	5	28
ZK2	3	20	7	47	1	7	4	27
ZK3	3	21	6	43	2	14	3	21
ASD1	6	24	11	46	4	16	4	16
ASD2	5	21	11	45	4	17	4	17
ASD3	6	27	8	36	3	14	5	23

Graf č. 8

Otázka č. 2 „Býváš přes den často doma sám a proč?“

Z uvedených odpovědí vyplynulo, že 69% respondentů tráví většinu času doma sami. Z toho 61% přes den a 7% někdy i večer. Pouze 31% rodičů nebo alespoň jeden z nich nenechávají své děti doma o samotě tak často. Důvody jsou odlišné. U učebních oborů, tzn. tříd ZK1, ZK2, ZK3 jsou rodiče mimo domov ve 31% kvůli zaměstnání, 9% se věnuje ještě další výdělečné činnosti, 11% rodičů dává přednost své vlastní zájmové činnosti, kdy většinu času tráví v pohostinném zařízení a v 17% děti ani mnohdy neví, kde rodiče jsou, co dělají, a kdy se vrátí domů. Pouze 31% rodičů, z toho 21% kvůli nezaměstnanosti, je schopno si najít a udělat pro své děti čas v době, kdy se vrací ze školy nebo z různých zájmových kroužků.

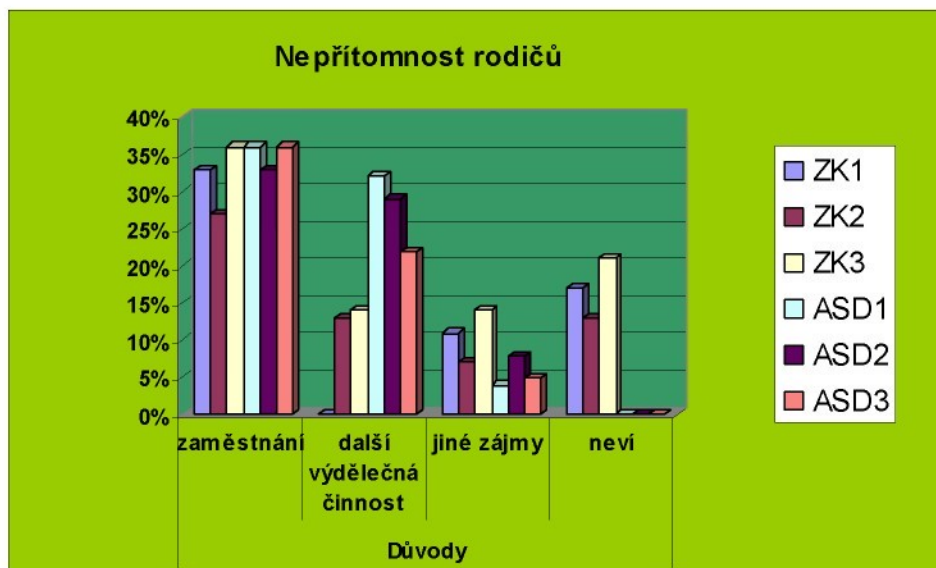
Třídy ASD1, ASD2, ASD3 maturitních oborů uvedly jako důvod proč nejsou rodiče doma plnou pracovní vytíženost a to ve 35%, 28% rodičů má ještě další výdělečnou činnost, 6% se věnuje pouze svým vlastním zájmům, zbylých 31% rodičů se dětem věnuje a většinu volného času tráví společně.

Počet dětí kteří bývají doma o samotě

Tabulka č. 11

Třída	Důvody							
	zaměstnání		další výdělečná činnost		jiné zájmy		neví	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
ZK1	6	33	0	0	2	11	3	17
ZK2	4	27	2	13	1	7	2	13
ZK3	5	36	2	14	2	14	3	21
ASD1	9	36	8	32	1	4	0	0
ASD2	8	33	7	29	2	8	0	0
ASD3	8	36	5	22	1	5	0	0

Graf č. 9

Otázka č. 3 Kde jsi a čemu se věnuješ, když nejsou rodiče doma. Vědí o tom?

Údaje v tabulce odhalují rozdíly mezi učebním a maturitním oborem.

Respondenti tříd ZK1, ZK2, ZK3 v době nepřítomnosti svých rodičů se většinou pohybují mimo domov a rodiče v 80% nemají o jejich aktivitách vůbec žádný přehled. 21% chlapců uvedlo, že na své rodiče čekají a věnují se mezitím počítačovým hrám nebo jiné zábavní činnosti. Pouze 21% dotazovaných navštěvuje různé organizace zabývající se mimoškolní zájmovou činností zaměřenou na oblast sportu. 11% má na starosti mladší

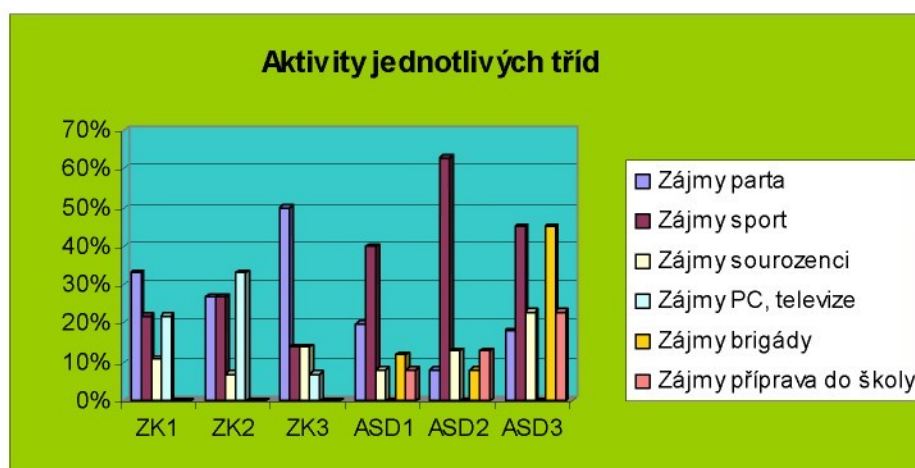
sourozence, o které se musejí postarat do doby než se rodiče vrátí domů. Ostatních 36% chlapců tráví svůj volný čas v partě, se kterou společně navštěvují různá zařízení, jako jsou herny, diskotéky nebo „hospody“. Přípravě do školy se věnují až po příchodu svých rodičů, což bývá v pozdních, často až večerních hodinách.

Mimoškolní aktivity dětí jejichž rodiče nejsou doma

Tabulka č. 12

Třída	Zájmy											
	parta		sport		sourozenci		PC, televize		brigády		příprava do školy	
	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %	počet	v %
ZK1	6	33	4	22	2	11	4	22	0	0	0	0
ZK2	4	27	4	27	1	7	5	33	0	0	0	0
ZK3	7	50	2	14	2	14	1	7	0	0	0	0
ASD1	5	20	10	40	2	8	0	0	3	12	2	8
ASD2	2	8	15	63	3	13	0	0	2	8	3	13
ASD3	4	18	10	45	5	23	0	0	10	45	5	23

Graf č. 10

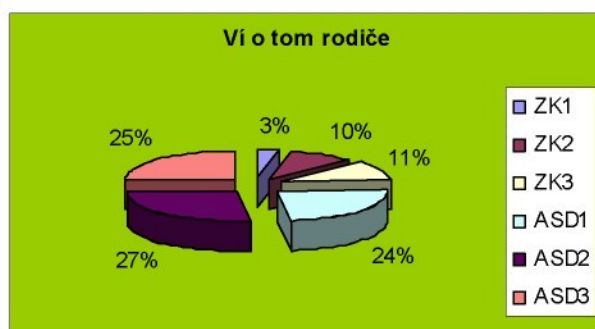
Studenti tříd ASD1, ASD2 a ASD3, kteří tvoří 60% respondentů se v době nepřítomnosti rodičů ve velké míře věnují mimoškolním zájmovým činnostem, což jak ukázala tabulka se týká 49% chlapců. Většinou se jedná o fyzickou aktivitu v různých sportovních klubech. 14% dotazovaných uvedlo

přípravu do školy a zároveň hlídá mladší sourozence. 21% chodí po vyučování na různé brigády. Pouze 15% tázaných tráví svůj čas mimo domov s partou. Ze 60% dotazovaných studijního oboru jich 36% tvrdí, že rodiče vědí, čemu se věnují a kde se pohybují v době jejich nepřítomnosti.

Tabulka č. 13

Víte o tom rodiče			
ano		ne	
počet	v %	počet	v %
2	11	16	89
5	33	10	67
5	36	9	64
20	80	5	20
22	92	2	8
18	82	4	18

Graf č. 11

Jednotlivé uzavřené otázky jsou zahrnuty do tabulky a poté jsou graficky vyjádřeny jejich kladné odpovědi, které jsou výchozím bodem pro tuto oblast.

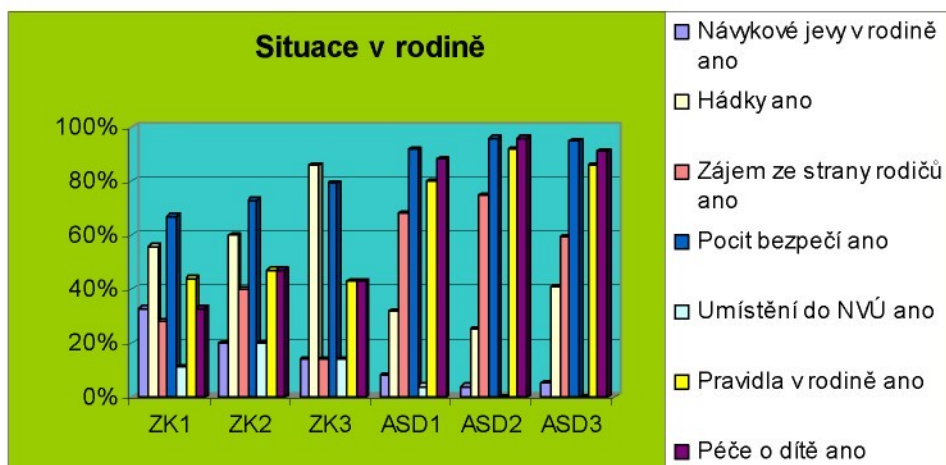
Situace v rodině

Tabulka č. 14

Třída	Návykové jevy v rodině		Hádky		Zájem ze strany rodičů		Pocit bezpečí		Umístění do NVÚ		Pravidla v rodině		Péče o dítě	
	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %	ne	v %
ZK1	12	67	8	44	13	72	6	33	16	89	10	56	12	67
ZK2	12	80	6	40	69	60	4	27	12	80	8	53	8	53
ZK3	12	86	2	14	12	86	3	21	12	86	8	57	8	57
ASD1	23	92	17	68	8	32	2	8	24	96	5	20	3	12
ASD2	23	96	18	75	6	25	1	4	24	100	2	8	1	4
ASD3	21	95	13	59	9	41	1	5	22	100	3	14	2	9

Grafické vyjádření kladných odpovědí

Graf č. 12

Z tabulky je patrné, že rodiče často nevědí, kde jejich děti jsou a čemu se věnují. Mnohdy vzhledem k jejich zaneprázdněnosti a pozdním návratům ani nezjistí, že byly delší dobu mimo domov. Třídy ZK1, ZK2, ZK3 učebního oboru jsou toho příkladem. Rodiče neprojevují takový zájem o to, co jejich děti zajímá, co se jim líbí a jaké mají mimoškolní aktivity. Neznají jejich kamarády a často ani nevědí, jaké jsou jejich výsledky ve škole.

Ze 40% dotazovaných tj. třídy ZK1, ZK2 a ZK3 uvedlo 21% chlapců, že si mohou dělat co chtějí, protože je rodiče nekontrolují. Ve 13% je nebo v minulosti byl někdo z rodiny, ať už se jednalo o sourozence nebo jednoho z rodičů, trestně stíhán a ve 2% umístěn do nápravného zařízení.

U maturitních oborů, jak uvádí tabulka je situace odlišná, jsou zde jasně stanovena pravidla, co si děti mohou dovolit a co ne. Rodiče vědí, co se jejich dětem líbí, jaké mají zájmy a starají se o ně i přesto, že jsou hodně pracovně vytížení. Respondenti tříd ASD1, ASD2, ASD3 uvádějí, že se doma cítí v bezpečí, pouze 6% z dotazovaných má pocit ohrožení ze strany jejich otce, který pije, po příchodu domů je vždy agresivní a uplatňuje na nich násilí formou bití.

Dále průzkum potvrdil 13% výskyt návykových látek v rodině ze 100% dotazovaných. Největší 33% podíl připadá na rodiče žáků třídy ZK1. 100% respondentů uvedlo nadměrné užívání alkoholu. Především u dětí z učebních oborů se v domácnostech objevují hádky, jejichž příčinou je špatné vzájemné soužití s nevlastním rodičem (viz. tabulka č. 10).

Závěrem lze konstatovat, že rozdíly mezi jednotlivými obory jsou dány sociálním postavením rodičů, jejich pracovní zaneprázdněností a zájmem či nezájmem o své děti.

Dotazník č. 4 (viz. příloha č. 4) zahrnuje oblast týkající se preventivní péče. Cílem bylo zjistit, zda respondenti znají pojem preventivní péče a co si pod ním představují. Jaký druh prevence znají, zda ji někdy využili nebo někomu doporučili, popřípadě osobně poskytli pomoc, když je o to někdo požádal.

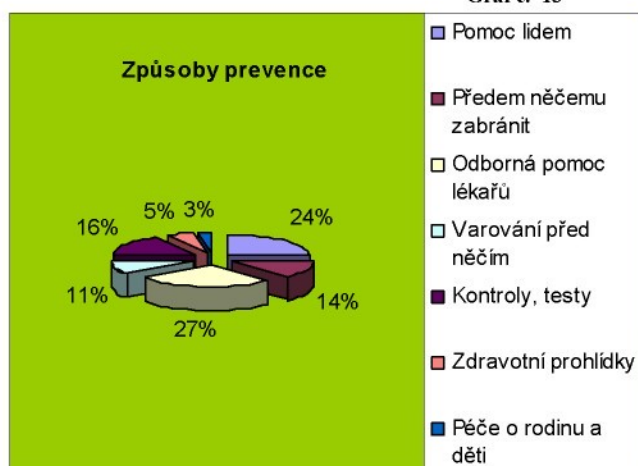
Dotazník vyplnilo pouze 31% chlapců, a to především ze tříd ASD1, ASD2 a ASD3. Zbylých 69% dotazovaných se buď nechtělo k tématu vyjadřovat, nebo jejich odpovědi byly záporné, což naznačuje velkou nevědomost v této oblasti.

Otázka č. 1 „Co si představuješ pod pojmem preventivní péče?“

Tabulka č.15

Pomoc lidem	9	24%
Předem něčemu zabránit	5	14%
Odborná pomoc lékařů	10	27%
Varování před něčím	4	11%
Kontroly, testy	6	16%
Zdravotní prohlídky	2	5%
Péče o rodinu a děti	1	3%

Graf č. 13

Graf č. 7 znázorňuje procentuelní představu preventivní péče ze strany dotazovaných. 24 % respondentů z 31% odpovědí považuje prevenci za určitou pomoc lidem, kteří ji potřebují nebo vyhledávají. Daleko častěji ji vidí ve spojení s odbornou lékařskou pomocí, která v grafu znázorňuje podíl 27 %.

Otázka č. 2 „Jaká znáš střediska poskytující preventivní péči?“

Tabulka č.16

K-CENTRUM	19	51%
Linka bezpečí	10	27%
Psychologické poradny	5	14%
Středisko výchovné péče	3	8%

Graf č. 14

Nejznámější organizací, která v grafu č. 14 představuje 51%, zabývající se prevencí, je pro dotazované K-CENTRUM. Tento název zná 31% odpovídajících respondentů především ze školních přednášek nebo exkurzí prováděných školou v rámci preventivního opatření. Cizí jim není ani linka bezpečí, kterou do svých odpovědí uvedlo 27 % respondentů. Psychologickou poradnu využilo 14 % z dotazovaných chlapců.

Otázka č. 3 „Jakým způsobem jsi pomohl kamarádovi, který tě o to požádal?“

Záleželo na tom, jakou pomoc kdo potřeboval a do jaké situace se jejich přátelé dostali. Odpovědi dotazovaných byly tedy různé. Jednalo se zejména o psychickou podporu vyjádřenou 8%, jiní v rámci svých znalostí doporučovali léčení (10%) či odvedení k odborníkovi (7%). 5% by použilo hrubší sílu v podobě „proplesknutí.“ 1% chlapců doporučilo říci vše rodičům.

3.7 Shrnutí výsledků praktické části

Ověření platnosti hypotéz

1. Ze šesti náhodně vybraných tříd studijního a učebního oboru se poruchy chování zapříčiněné nedostatečnou rodinnou výchovou objevily u 58% chlapců, kteří pocházejí převážně z neúplné rodiny. 50% rodičů nemá o aktivitách svých „dětí“ téměř žádný přehled. Nevědí kde se pohybují, čemu se věnují ve svém volném čase a s jakými vrstevníky se stýkají. Mnohdy vzhledem ke své zaneprázdněnosti a pozdním návratům ani nezjistí, že byly delší dobu mimo domov. Takováto nevědomost či lhostejnost ze strany rodičů vede mladistvého k pocitu nezájmu a hledá útočiště v organizovaných skupinách, jenž mnohdy výrazně ovlivní jeho chování.
2. Mladiství používají návykové látky, aby manipulovali své pocitové stavy, potlačovali nepříjemné nebo vyvolávali příjemné pocity. Mladiství jsou zvláště ohrožení, neboť jsou pod enormním tlakem, že se musí bavit. Návykové látky jim tak pomáhají odstranit obavy a zlobu a dodávají sebevědomí. Ze 100% dotazovaných způsobilo přečin nebo přestupek vlivem alkoholových a nealkoholových jevů celkem 45% respondentů. Z toho 29% žáků učebního oboru, kde největší 17% podíl má třída ZK1. U maturitního oboru jsou činy jednotlivých tříd téměř vyrovnané. Nejvíce se v odpovědích objevovaly výtržnosti (68%) a vandalství (79%) v podobě rozbíjení oken a výkladních skříní, ničení laviček v parku, rozbíjení pouličního osvětlení a silničních zrcadel. Nechybělo ani pomalování zdí podchodů, paneláků, autobusů a tramvají. Nevhodně rozložený volný čas, nedostatečné využití zájmových činností, nedostatečná či nevhodná rodičovská péče vede k projevům, které negativně ovlivní chování mládeže, jehož důsledkem mohou být již zmiňované různé právní přestupky. Vliv alkoholových či nealkoholových látek jim pak už jen dodá potřebnou odvahu a sebevědomí.

3. Ze 100% dotazovaných je pouze 31 % mládeže, která zná možnosti a využití preventivní péče a to především ze školních přednášek nebo exkurzí prováděných školou v rámci preventivního opatření. 24 % respondentů z 31% odpovědi považuje prevenci za určitou pomoc lidem, kteří ji potřebují nebo vyhledávají. Daleko častěji ji vidí ve spojení s odbornou lékařskou pomocí, která se objevila ve 27% odpovědí. Na základě těchto hodnot si dovoluji tvrdit, že tato pracovní hypotéza se potvrdila.

4 Závěr

Lze říci, že každý člověk je ohrožen celou řadou nepříznivých jevů a momentů a záleží proto mimořádně na tom, jak je vychován, jaká je jeho rozumová, citová a volní úroveň, jakými principy se řídí, jaké má morální a charakterové vlastnosti, jak řeší své osobní potřeby a zájmy, jakými činnostmi se zabývá, jak je schopen překonávat překážky, jaké jsou jeho postoje a přístupy ke společnosti.

Mimořádně velkou zodpovědnost za pozitivní vývoj mládeže má proto rodina, v neposlední řadě také škola a širší okolí. Systematická a včasná výchova, která respektuje zvláštnosti jedince s určitými nesnázemi je proto nezastupitelná.

Předpokládaný pozitivní vliv školy je podmíněn nejen vybavením, ale především autoritou učitele. Je podmíněn také kvalitou vzájemných vztahů mezi učitelem a žákem, mezi žáky ve třídě a plánovitou spoluprací školy s rodinou.

Nelze v určitých případech dokonce vyloučit i negativní vliv školy, její podíl na vzniku a zejména prohlubování poruch chování např. tím, že si včas nevšimla a správně nereagovala na symptomy poruchy v chování dítěte.

Dalším důležitým faktorem ovlivňujícím vznik poruch chování je nástup jednoho z nejkritičtějších období ve vývoji jedince, a to nástup puberty. Během celého pubescentního období je proto velice důležitý citlivý přístup ze strany rodiny i školy.

Neměli bychom zapomenout ani na vliv vrstevníků, to jest part na problémového jedince. Nevhodně trávený volný čas, kdy se děti jen tak potulují ulicemi a městy, nemají žádné zájmy, nesportují, jsou pohodlné, v lepším případě sedí doma u televize, a v tom horším páchají různou závadovou činností – ničí vybavení domů (schránky, zvonky), rozbíjejí lampy na ulicích, okna a jiné, a toto považují za ohromné dobrodružství. Nejsmutnější potom je, když si nudu krátí v partě požíváním návykových látek v touze poznat nové neznámé věci.

5 Návrh opatření

To, že výrazným negativním znakem současné společnosti je rozšíření sociálně patologických jevů od drobných problémů v chování přes závažnější delikty až po delikvenci, kriminalitu, patologické hráčství či toxikomanii není žádným tajemstvím ani překvapením, nýbrž velmi palčivým problémem. Těmito jevy, které nepříznivě zasahují do života jednotlivců jsou ohroženy především děti a mládež – sociální skupina nejméně odolná vůči nežádoucím vlivům. Navrhovat opatření v této chvíli je příliš kompetentní, neboť se řešením již po delší čas zabývá spousta odborníků rozličných oborů.

Avšak osobně se domníváme, že je třeba vytvořit nové, svěží programy preventivního působení na rizikovou skupinu mládeže zaměřené na sociálně přijatelné, a přitom přitažlivé formy využívání volného času.

Zařadit do učebních osnov výchovu dětí upozorňující vhodnou formou na nebezpečí spojená se zneužíváním návykových jevů.

Věnovat trvalou a systematickou péči odbornému růstu všech, kteří přicházejí do kontaktu s rizikovou mládeží, zejména učitelů, vychovatelů, rodičů, sociálních pracovníků a dalších.

Velice důležitá je i spolupráce rodiny se školou a dalšími institucemi, které se jejich dítěti věnují a pomáhají rodičům odborným metodickým vedením, radou ale i jen tím, že je rodiče vyslechnou a dají najevo své pochopení.

V úplném závěru je nutno ještě podtrhnout důležitost komplexnosti péče o problémového jedince, kdy by mělo docházet ke spolupráci rodiny, školy, poradenských školských zařízení, zdravotnických zařízení, popřípadě i orgánů sociální péče.

6 Seznam použitých zdrojů

- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X
- JANÍK, Aloiz, DUŠEK, Karel. *Drogy a společnost*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990. 356 s. ISBN 80-201-0087-3
- KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů*. 1. vyd. Praha: Makropulos, 1996. 356 s. ISBN 80-901776-8-9
- MATĚJČEK, Zdeňek, DYTRYCH, Zdeněk. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-587-4
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 65 s. ISBN 80-210-2511-5
- NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav, PERNICOVÁ, Hana. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí časná a krátká intervence*. 1. vyd. Praha: Sportprag, 1998. 188 s. ISBN 80-7178-648-9
- NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav. *Prevence problémů působených návykovými látkami*. 1. vyd. Praha: Besip MV, 1994. 159 s.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. 234 s. ISBN 80-85931-65-6
- ŠVINGALOVÁ, Dana. *Základy psychologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 1998. 109 s. ISBN 80-7083-296-7
- TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 196 s. ISBN 80-7178-503-2
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Poruchy adaptace*. 2. vyd. Liberec: Technická univerzita, 1996. 73 s. ISBN 80-7083-177-4
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémových dětí a mládeže*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2000. 125 s. ISBN 80-7083-378-5
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 353 s. ISBN 80-7184-803-4
- VOCILKA, Miroslav. *Vybrané statě z etopedie*. 1. vyd. Most: RSVV, 1994. 91 s.

7 Seznam příloh

Příloha č. 1	Dotazník č. 1
Příloha č. 2	Dotazník č. 2
Příloha č. 3	Dotazník č. 3
Příloha č. 4	Dotazník č. 4

8 Přílohy

Dotazník č. 1

1. Jaké návykové jevy znáš
2. Cítil jsi někdy silnou touhu nebo přání návykové jevy vyzkoušet a jaké?
3. Jak často užíváš návykové látky?
4. Měl jsi někdy pocit, že pití alkoholu, braní drog nebo hazardní hru přestáváš ovládat?
5. Měl jsi někdy pocit, že jsi na alkoholu, drogách nebo hazardní hře závislý?
6. Mění se ti často nálada z velmi šťastné na velmi smutnou vlivem alkoholu nebo drog?
7. Měl jsi někdy úraz pod vlivem alkoholu nebo drog?
8. Měl jsi někdy odvykací potíže (abst'ák) po vysazení alkoholu nebo drog?
9. Stalo se ti někdy že sis později nepamatoval, co jsi dělal pod vlivem alkoholu nebo drog?
10. Chlubil ses nebo ses předváděl, kolik alkoholu vydržíš?

Dotazník č. 2

1. Stalo se ti někdy že jsi pod vlivem návykových jevů něco nedodržel?
2. Co jsi nedodržel?
3. Udělal jsi něco zlého pod vlivem alkoholu nebo drog. Co to bylo?
4. Děláš často věci a neuvažuješ předtím o jejich následcích?
5. Děláš často riskantní nebo nebezpečné věci?
6. Utekl jsi někdy z domova?
7. Patříš do nějaké party?
8. Škádliš a zlobíš často druhé?
9. Byl jsi někdy vyslýchán policií?
10. Udělal jsi někdy něco nezákonného?
11. Byl jsi někdy trestně stíhán?

Dotazník č. 3

1. S kým žiješ nebo bydlíš?
2. Býváš přes den často doma sám a proč?
3. Kde jsi a čemu se věnuješ, když nejsou rodiče doma. Vědí o tom?
4. Stalo se, že by se někdo z rodiny opil takovým způsobem, že by z toho měl problémy v rodině, v práci nebo s přáteli?
5. Byl někdo z blízké rodiny uvězněn během tvého života?
6. Hádáš se často s rodiči, křičíte na sebe?
7. Bývá rodina zřídka pohromadě?
8. Ví rodiče co se ti líbí a co ne?
9. Existují v tvé rodině jasná pravidla, co můžeš a co ne?
10. Ví rodiče co si doopravdy myslíš o věcech, které jsou pro tebe důležité?
11. Vědí rodiče často kde jsi a co děláš?
12. Jsou rodiče většinou mimo domov?
13. Máš pocit, že se o tebe rodiče nestarají?
14. Cítíš se doma v bezpečí?

Dotazník č. 4

Umiš využít preventivní péči?

Víš co znamená pojem preventivní péče?

.....

.....

Co si pod tímto pojmem představuješ?

.....

.....

Využil jsi někdy pomoci organizací, které poskytují preventivní péči?

.....

.....

Potřeboval jsi někdy pomoc když jsi se ocitl v nesnázích?

.....

.....

Jakou pomoc jsi potřeboval?

.....

.....

Znáš nějaká střediska preventivní péče?

.....

.....

Jaká?

.....

.....

Jakou organizaci jsi navštívil?

.....

.....

Obrátil se na tebe někdo s radou o pomoc?

.....

.....

Pomohl jsi mu?

.....

.....

Jak?